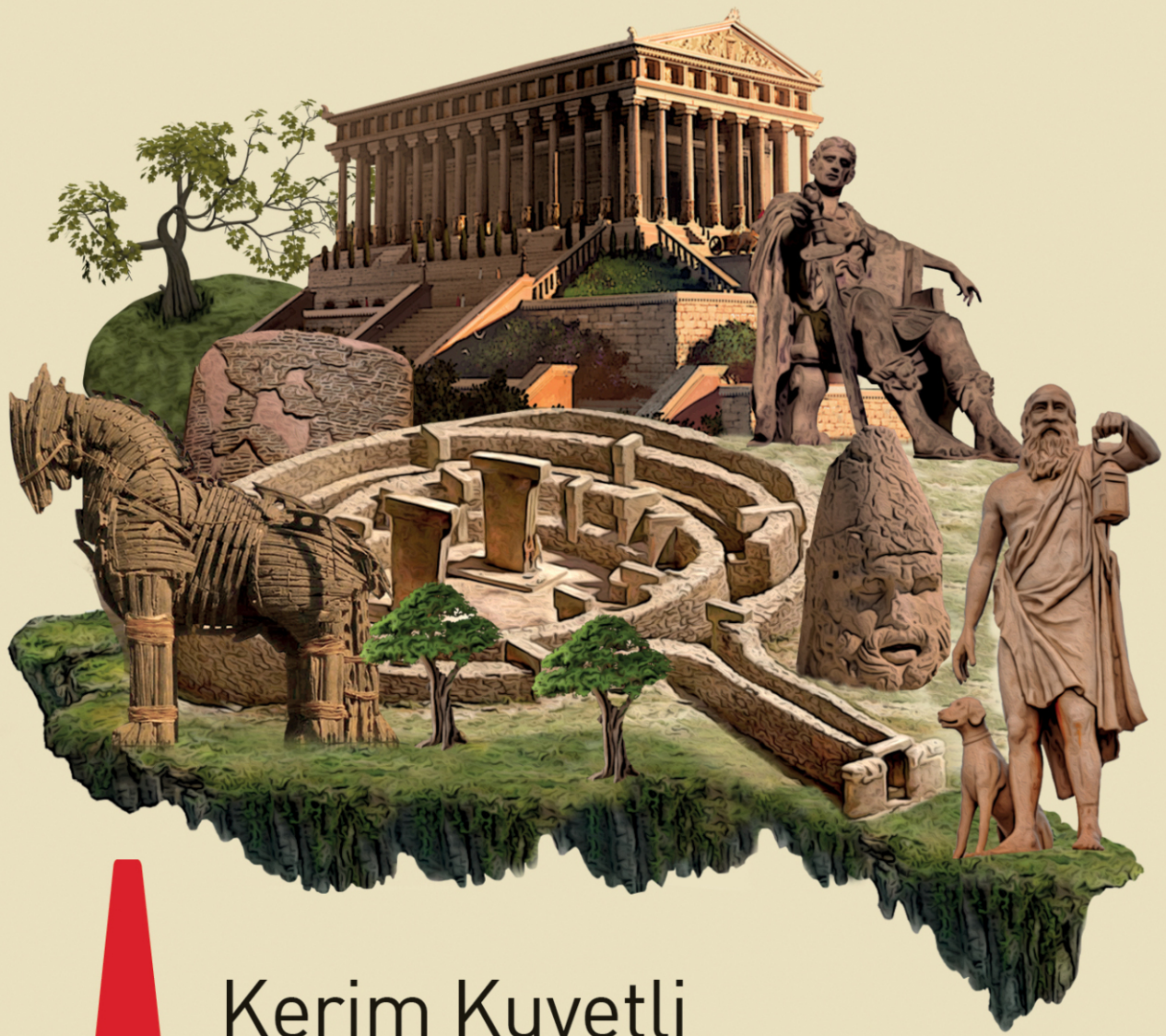

Kerim Kuvetli

ANADOLU'NUN

Kitabü'l Esrar fi Anatolia

SIRLARI

maya

Kerim Kuvetli

Anadolu'nun Sırları

«Maya Kitap»

Kuvetli K.

Anadolu'nun Sırları / K. Kuvetli — «Maya Kitap»,

ISBN 978-605-7605-73-3

Kitabü'l Esrar fi Anatolia Modern dünyaya miras kalan pek çok icat, keşif ve yeniliğin ilki, Anadolu topraklarında kurulmuş irili ufaklı medeniyetlerde ortaya çıkmıştır. Bu kitap, Anadolu'nun sırlarla dolu kadim tarihini keşfetme serüvenine çıkmak isteyenlerin, bilgi karmaşasına boğulmadan, doyurucu üstelik keyifli ve anlaşılabilir bilgiler edinmelerini sağlamak amacıyla yazılmıştır. Okurken, üzerinde yaşadığımız Anadolu topraklarının dünyanın en kadim ve en zengin yeri olduğunu göreceksiniz, yüzlerce yeni bilgi edinirken bu topraklar hakkında ne kadar az şey bildiğinizi fark edeceksiniz.

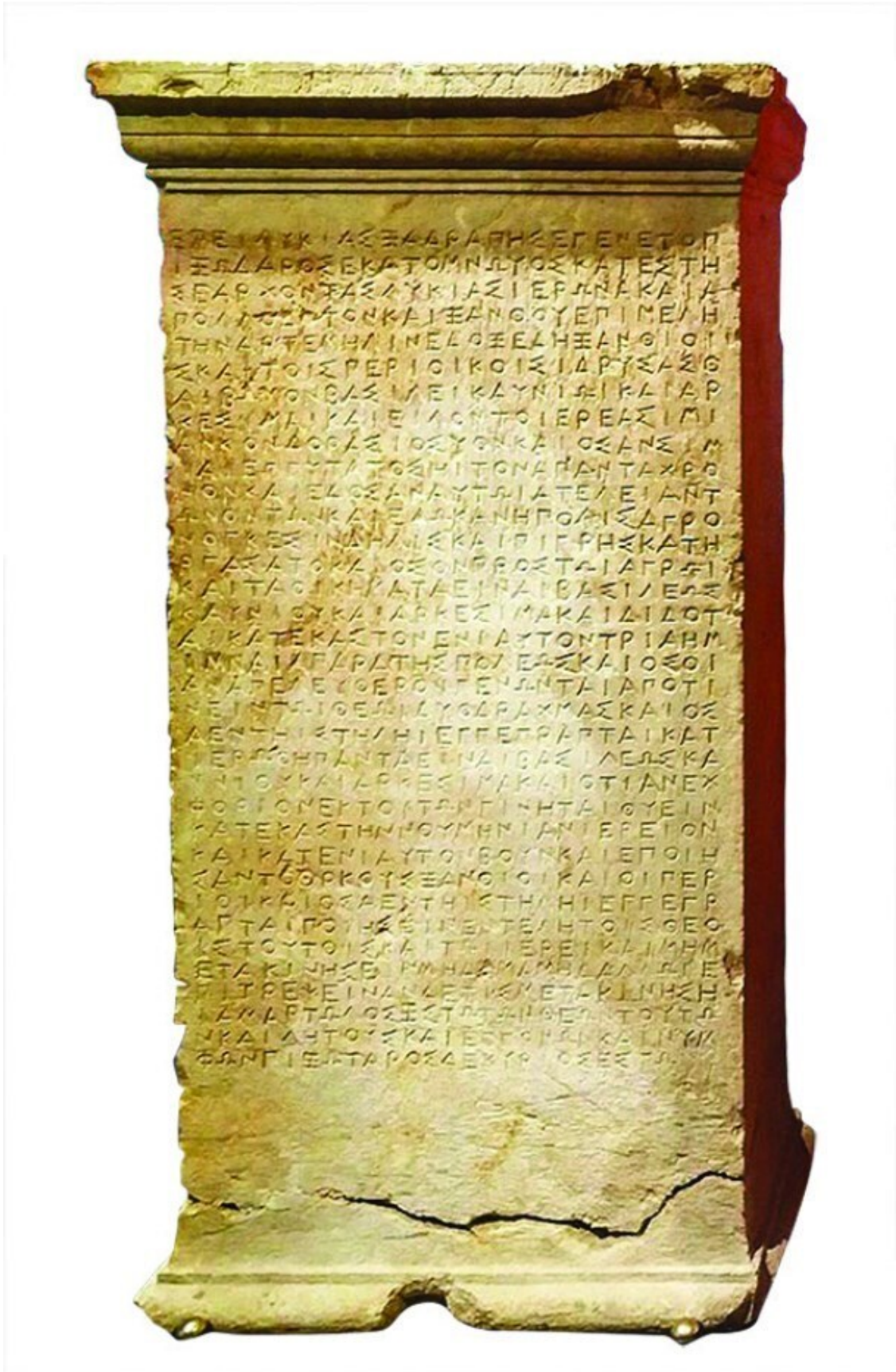
ISBN 978-605-7605-73-3

© Kuvetli K.
© Maya Kitap

Содержание

Yazarın Notu	7
GİRİŞ	9
ANADOLU	13
Birinci Bölüm	15
Kültürel Atamız Homeros	15
Coğrafyacıların Atası Strabon	18
Tarihin Babası Herodot	20
Thales ve Milet Okulu	26
Sinoplu Filozof Diyojen	31
Bergamalı Hekim Galen	35
Masalcıların Piri Ezop	45
Şu Bizim Noel Baba	49
Amazonlar	58
Hesiodos ve Tanrıların Doğuşu	63
Конец ознакомительного фрагмента.	68

Kerim Kuvetli ANADOLU'NUN SIRLARI

Letoon antik kentinden çıkarılan üç dilde (Lıkçe-Yunanca-Aramice) Büyük Dikme Taş

Yazarın Notu

Tarih ve coğrafya bilmenin öneminin bu ülkede yeterince kavranamadığını düşünmekteyim. Nitekim yıllarca ülkemizi gezdirdiğim memleketimizin insanlarında maalesef bu konuda büyük eksiklik olduğunu yakinen gözlemlemiş oldum. Tarih kitaplarında okuduğumuz uygarlıkların, medeniyetlerin yaşadığı ya da tarihi olayların gerçekleştiği yerlere gittiğimizde ya da sadece coğrafya derslerinde adını duyduğumuz dağlar, ovalar, akarsular ve kentleri bizzat çıplak gözümüzle gördüğümüzde bizde uyandırdığı hisler çok başka oluyor. Fakat aynı zamanda üzerinde yaşadığımız toprakları ne kadar az tanıdığımızı ve aslında hakkında ne kadar az şey bildiğimizi de bize acı şekilde hissettiriyor.

Kitap yazmak zordur, tarih kitabı yazmak daha da zordur fakat en zoru Anadolu tarihi hakkında bir kitap yazmaktır. Çünkü Anadolu tarihi hakkında yazmak demek, insanlığın bilinen tarihinden başlayarak bugüne kadar var olmuş hemen hemen her medeniyet hakkında bilgi sahibi olmayı; arkeoloji, sanat tarihi ve dinler tarihi vb. alanlar hakkında çok şey bilmeyi gerektirir. Bu meşakkatli bilgi edinme sürecinin yanında doğru bilgiler verebilmek adına yazılı yüzlerce eseri ve araştırma yayınlarını okumanız ve notlar almanız gerekmektedir. Yaklaşık altı yıldır üzerinde çalıştığım bu kitap için tüm bu okuma ve araştırmaların yanı sıra Anadolu'yu karış karış defalarca gezerek yerinde incelemeler yapmış, notlar almış, ayrıca fotoğraflamış bulunmaktayım. Ayrıca yurtdışında bulunan Anadolu'dan götürülmüş eserlerin sergilendiği çeşitli ülkelerin müzelerini gezerek inceledim.

Tüm bu yoğun çalışmanın tek bir motivasyon kaynağı vardı o da ülkeme olan derin sevgi ve bağlılığım. Arzum şu ki bu kitap mümkün olduğu kadar çok kişiye ulaşsın ve tüm hemşerilerim yaşadıkları toprakların bugünün dünya uygarlık mirasına büyük katkılarını öğrenerek ne denli değerli bir ülkede yaşadığımızı keşfedebilsinler.

Sultanahmet'teki taşın ikizi Mısır-Luxor, Karnak Tapınağı

GİRİŞ

Avcı-toplayıcı toplum dan günümüz modern dünyasına kadar insanlığın değişim ve gelişim sürecine büyük etki eden bazı özel yerleşim alanları olmuştur. Modern dünyaya miras kalan pek çok icat, keşif ve yeniliğin ilki, bugünün Türkiye'sinde yani Anadolu topraklarında kurulmuş irili ufaklı medeniyetlerde ortaya çıkmıştır.

İnsanlık tarihi nasıl bir gelişim gösterdi ve Anadolu coğrafyası buna hangi katkıları sağladı? Neden günümüz modern dünyasının Türkiye'ye büyük bir vefa borcu var? Bu soruların cevaplarını ancak burada yaşamış önemli kişilerin hayatlarını ve eserlerini öğrenerek ve bu topraklar üzerinde kurulmuş kültür medeniyetlerinin izlerini sürerek bulabiliriz. Fakat bu kadim toprakların kültürel zenginliği arasında, yazılmış binlerce esere boğulmadan ve onları inceleyerek dimağımızın süzgecinden geçirmeden Anadolu'nun kutsal sırlarına erişmemiz mümkün değildir. Bu kitap; kadim Anadolu tarihini keşfetme serüvenine çıkmak isteyenlerin, bilgi karmaşasına boğulmadan, doyurucu üstelik keyifle anlaşılabilir bilgiler edinmelerini sağlamak amacıyla yazılmıştır.

Binlerce yıl önce insanların yaşam biçimlerindeki değişimler, ilk insan toplulukları, ilk büyük yerleşim yerleri ve çiftçiler, antik dünyada kentlerin kuruluşu, ilk tarım faaliyetleri, ilk inşa edilen tapınaklar ve dinlerin ortaya çıkışı, mitler ve efsanelerin doğuşu, ilk edebi yazarlar ve tarihçiler, ilk mega yapılar ve dünya harikaları, toplum hayatına ve teolojiye etki eden kanun yapıcı filozoflar, doğa bilginlerinin coğrafi, biyolojik ve astrolojik keşifleri, ilk büyük kütüphaneler, anatomi ve sağlık alanlarındaki keşifler, ilk eğitim kurumları ve burada yetişen bilginler, antik dünyada kurulan büyük kütüphaneler, tarihin akışını değiştiren savaşlar, antlaşmalar ve göçler... Anadolu toprakları tüm bunlara tanıklık etmiş ve ev sahipliği yapmış olmasından ötürü belki de dünya tarihinde en çok araştırma ve incelemeye değer bulunan yerdir.

Anadolu kültür mirasının, evrensel sürece etki eden ilklerini konu edindiğim bu kitap, arkeolojik bulgular ve yazılı eserler referans alınarak hazırlanmıştır. Sadece tarihi değil, coğrafi, edebi, felsefi, astronomik, matematiksel, folklorik ve teolojik birçok içeriği bir arada sunmaktadır. Dolayısıyla bu kitap günümüz çağdaş uygarlığını biçimlendiren, insanlığın yaşam ve düşünce tarihi ile beraber inanç ve bilim dünyasına etki etmiş olayları da kapsamaktadır.

Tüm bu bulguların ışığında bu kitap sonuçta üç bölümde toplandı. Birinci bölümde Anadolu'da yaşamış ve dünya tarihinde ilkleri gerçekleştirmiş kişilerden bahsedilmiştir. Bunların arasında dünyanın ilk edebi yazarı, coğrafyacısı, tarihçisi, anatomi bilgini, didaktik şairi, şehir plancısı, botanik bilimcisi, gökbilimcisi, fabl yazarı gibi önemli kişiler ve Hristiyanlık tarihinin ikinci kurucusu olarak kabul edilen Aziz Pavlus ve onun gezileri bulunmaktadır. Ayrıca yine bu bölümde bugün hâlâ eserleri ve hayatları okutulmakta olan dünyaca ünlü Anadolulu filozoflar, doğa bilginleri, hekimleri, astronom, geometri ve matematikçilerinin hayatları ile onların çalışmalarının yanı sıra Amazon kadınları, Noel Baba, paranın mucidi Lidya Kralı Karun, Frigya Kralı Midas gibi mitlere ve efsanelere konu olmuş, haklarında çeşitli ülkelerde filmler ve operalar yapılmış gerçek kişilerin yaşamları aktarılmaktadır.

İkinci bölümde bugünün uygarlık, kültür, medeniyet ve dinler tarihine büyük etki etmiş olayların yaşandığı Anadolu topraklarında yer alan mekânlara yer verilmiştir. Bunlar arasında antik dünyanın yedi harikasından Anadolu'da bulunan ikisi, Efes Artemis Tapınağı ile Halikarnas Mozolesi, ilk megapol kent Çatalhöyük, dünyanın ilk tapınağı Göbeklitepe, ilk ticaret merkezi, ilk borsa binası, ilk üniversitesi, tıp dünyasına büyük katkılar sunan ilklerin çıkış noktası olan ve parşömenin icat edildiği Bergama, dünyanın ilk ve en özgün demokrasi örneği olmanın yanında ilk birleşmiş milletler örneği olarak kabul edilen Likya Birliği ve Hristiyanlık tarihi açısından büyük önem arz eden iki kutsal mekân, ilk yedi kilise, yedi ekümenik konsil ile bunların Hristiyanlık teolojisi açısından etki ve sonuçları, ayrıca tüm semavi dinlerde kabul gören İbrahim Peygamber ile Nuh Tufanı yer almaktadır.

Üçüncü ve son bölümde ise tarihe damga vurmuş olaylar ve bu olayların etkileri aktarılmıştır. Bu bölümün ilk konusu tarihteki ilk uluslararası yazılı antlaşma olarak kabul edilen Kadeş Antlaşması çevresinde Anadolu'da kurulmuş ve etkileri günümüze kadar devam etmekte olan Hititler. Homeros'un *İlyada* destanında anlattığı, Doğu ile Batı'nın ilk büyük savaşı olarak kabul edilen, Bronz Çağı'nda geçtiği kabul gören, etkileri Birinci Dünya Savaşı'nda dahi görülmüş, mitlere ve efsanelere konu olmuş ve içinden çıkmış birçok deyiimi günümüz literatürüne kazandırmış olan Truva Savaşı ve Troia Antik Kenti bu bölümde ele alınan bir diğer konu. Günümüz modern hukukunun temellerinin atıldığı Roma Hukuku'nun, "Bütün yollar Roma'ya çıkar," ve ünlü Roma İmparatoru Sezar'ın "Veni Vidi Vici" deyişlerinin doğuş öyküleri de bu bölümün konuları arasındadır.

Kitabı yazarken dikkat ettiğim ilk husus, her kesimden okuyucunun sıkılmadan ve teorik bilgilere boğulmadan akıcı ve anlaşılır bir şekilde keyifle okumasını sağlamaktır. Ayrıca tarihe meraklı olmasa dahi bugünün Türkiye'sinde yaşayan herkesin, üzerinde yaşadıkları topraklar hakkında bu çarpıcı ve önemli bilgileri edinmesini sağlamaktır. Bu sebeple hem genel kültür edinmek hem de entelektüel birikimlerini geliştirmek isteyenlerin zevkle okumalarını sağlayacak bir eser yazmaya gayret ettim. Ayrıca eseri yazarken tarafsız olmak, doğru ve tam açıklayıcı bilgiler vermek adına aynı konuya ait birçok kaynağa başvurarak, bunları süzgeçten geçirerek, zengin bir içerik sunmaya gayret ettim. Kitapta konuları aktarırken dikkat ettiğim bir başka husus ise, herhangi bir konuyu aktarırken o konudan sapmamak ve okuyucunun aklını bulandırmadan giriş gelişme sonuç ilişkisine dayalı, kısa fakat etkileyici ve doyurucu bir şekilde yazmak oldu. Dolayısıyla bu kitap birçok araştırma inceleme ve tarih kitaplarından farklı olarak, tarihe meraklı olmasa dahi her kesimden okuyucuya hitap etmektedir.

Eserin bir diğer özelliği ise; tarihçiler, sanat tarihçileri, rehberler, akademisyenler ve bu bölümü okuyan ya da meraklı kişiler için ilgilendikleri birçok konu hakkındaki toplam bilgileri, yüzlerce kitap okuma ve araştırma – inceleme gibi büyük bir zahmetten kurtararak, zengin ve önemli kaynakların ışığında bir arada sunmasıdır.

İnsanlık tarihinin bildiğimiz başlangıcından bu yana Anadolu'da pek çok önemli yerleşim yeri, krallık, imparatorluk ve devletler kuruldu ve yıkıldı. Lakin artlarında dünya uygarlık ve medeniyet mirasına çok büyük katkılar bıraktılar. Fakat Anadolu'da yaşayan halklar asla tümüyle yok olmadılar. Bu halklar çokkültürlü ve sürekli gelişen medeniyetler potasında eriyip kaynaştılar ve günümüze kadar geldiler. Böylesine kozmopolit bir coğrafyada elbette ki hiçbir halk ari olarak kalmadı. Fakat bu halkların mirasçısı olan akrabaları bugün içimizde yaşamaktadır. Kim bilir belki her gün gördüğünüz insanlardan biri ya da bu satırları okuyan siz de o kadim mirası genlerinde taşıyanlardan birisinizdir.

Achilles ve Hector savaşını anlatan bir Truva vazosu

ANADOLU

Bugün Türkiye’de yaşayan herkes, kendini Anadolu’lu olarak addedmesine rağmen, bu kelimenin kökenine ve manasına dair fikri olan pek az kişi vardır. Günlük hayatta sürekli olarak “Anadolu kadını”, “Anadolu erkeği” ve “Anadolu insanı” gibi tabirleri kullanmamıza karşın ne yazık ki manasını bilmeden söyleriz.

Kadim Anadolu coğrafyası, tarihte pek çok ilkin gerçekleştiği topraklar olmuş ve insanlık tarihine yön vermiş pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Türklerin bu kadim topraklara kesin ve kalıcı olarak yerleşmesi ve devletleşmesi XI. yüzyıl itibarıyla olsa da aslında Türklerin Anadolu’ya yüzyıllar önce geldiği, yerleştiği ve Anadolu’da yaşayan diğer halklarla kaynaşarak, Anadolu kültürünün bir parçası olduğu bugün artık herkes tarafından bilinmektedir.

Anadolu adının kökenine dair hepimizin okul yıllarında duyduğu ya da okuduğu bilindik bir efsane vardır. Buna göre: Sefere çıkan Selçuklu hükümdarı Alaaddin Keykubat ve askerleri dinlenmek için Taşlıca Köyü yakınlarında mola verdiği bir sırada Kırmızı Ebe isimli yaşlıca bir kadın, askerlere ayran ikram etmiş. Ayranı bitenlerin kaplarını tekrar doldurmak istediğinde askerler “Ana Dolu, Ana Dolu” demişler. Bu kerametten bu coğrafyanın adı doğmuş.

Bu mantık hatalarıyla dolu efsane, bilimsellikten uzak olmanın yanı sıra, Türk tarihine ve aklına da küçümseyici bir yaklaşımdır. Türkiye tarihini okurken onu sadece son bin yıllık tarihinden başlayarak öğrenmek, bir vücudun sadece kafadan oluştuğunu öğrenmekle aynı şeydir. Vücudu bir bütün olarak ele almaz ve öğrenemezsek, içinde bulunduğumuz yapıyı tam olarak kavrayamayız hiçbir zaman. Böylelikle üzerinde yaşadığımız toprakların bizlere bıraktığı bilgi ve kültür mirasını da gözden kaçırmış oluruz ve aslında kıvanç duymamız gereken dünya uygarlığına katkılarımızı anlamak ve anlatmaktan yoksun kalırız.

Anadolu’yu anlamak; Paleolitik çağdan başlayarak, Mezolitik, Neolitik, Kalkolitik çağlara dair önemli izlerin ve arkeolojik buluntuların bulunduğu; Sümer, Hatti, Hitit, Asur, Likya, Lidya, İyonya, Yunan, Frig, Urartu, Pers, Helen, Roma, Doğu Roma (Bizans), Selçuklu, Türk Beylikleri ve nihayetinde Osmanlı uygarlıklarının kültür izlerini taşıyan, bunların yükseliş ve çöküşüne tanıklık eden, yüzlerce dil ve lehçe barındıran bu kadim toprakların tarihini bilmekten geçer.

Anadolu, işte içinde bu değişik safhaları barındıran uzun tarihiyle bir bütünlüğe kavuşmuştur. Anadolu adının doğuşu ve günümüze kadar gelmesi ise bu kelimenin fonetik yapısı ve içerdiği mana bakımından beğeni kazanması sonucu olmuştur.

Anadolu ya da diğer adıyla Küçük Asya; Karadeniz, Ege ve Akdeniz arasında kalan dağlık bir yarımadadır. Bugün Türkiye’nin Asya Kıtası’nda kalan topraklarının tümünün genel adı olarak kullanılsa da Osmanlı döneminde Fırat Nehri’ne kadar olan Doğu sınırı için bu ad kullanılırdı.

Yunanca olan “Ανατολή” (Anatoli) yön belirtmede kullanılan ve “Doğu” anlamına gelen bir kelimedir.

Truva Savaşı’ndan sonra Küçük Asya’ya hızla yerleşmeye başlayan Yunanlılar, burada pek çok koloni şehirler oluşturdular. Zamanla bu şehirlerin sayısı hızla arttı. Yunanlılar burada kalan toprakları anakaraya göre doğuda kaldığı için Anatoli kelimesinin ek almış hali olan “Anatolia” ibaresini doğudaki bu şehirlerinin bulunduğu coğrafyayı ifade etmek için kullanmaya başladılar.

Anatolia bu bağlamda “Güneşin doğduğu yer” anlamındadır. Güneşin doğudan doğması ve Anadolu’nun doğuda bulunmasının yanı sıra bu söz aynı zamanda sembolik bir mana da taşımaktadır. Yunanlılar bir yeri isimlendirirken aynı zamanda o isimlerin içinde gizli sembolik ifadeler de kullanırlardı. Güneş ise onlar için medeniyeti sembolize etmekteydi. Çünkü güneş, ışık ve aydınlık demektir. Tarih boyunca birçok ilkin bu topraklarda gerçekleşmiş olmasına ve medeniyetin burada doğmasına yapılmış bir ithaftır bu. Yani bir manada “Medeniyetin doğduğu yer” demektelerdi. Türkler ise bu topraklara yerleştikleri zaman, Anatolia’nın kendi dillerine en yakın söylemi olarak “Anadolu” demişlerdir.

Uygarlık güneşı, Anadolu'dan yükselerek tüm dünyayı aydınlatmıştır.

Birinci Bölüm KİŞİLER

Kültürel Atamız Homeros

Homeros, antik çağ Anadolu'sunda yaşamış, İyonyalı ozandır. Batı edebiyatının ilk büyük eserleri sayılan *İlias* ve *Odyseia* destanlarının yaratıcısı veya derleyicisi olduğu kabul edilir. İki büyük destandan daha büyük ve daha eski olan *İlias* (İlyada) eserinde; Doğu ile Batı'nın ilk büyük savaşı olarak kabul edilen Truva Savaşı'nı ve bu savaşta yer almış kahramanları anlatır. *Odyseia* (Odesa) adlı eserinde ise, yine bu savaşa katılmış zeki ve kurnaz İthaka Kralı Odysseus'un savaştan sonra evine dönerken başından geçen olaylardan ve dönüşünde karısı Penelopeia ile evlenmek ve krallığını ele geçirmek isteyen talipleri alt edişinden bahseder.

Homer, Raphael, Vatikan Müzesi

Homeros'un yaşamı hakkında çok az bilgi vardır. Fakat destanlarında kullandığı dilden hareketle, günümüz araştırmacılarınca MÖ IX. yüzyılda, Batı Anadolu'da Smyrna'da (bugünkü

adıyla İzmir) yaşadığı ifade edilir. Çünkü Homeros her iki destanında da içerisinde hafif Eol etkisi barındıran İon dilini kullanmıştır ve İzmir İon kenti olmadan önce bir Eol kentidir.

Sümerler Akdeniz kıyıları için “Deniz kenarındaki güneş bahçesi” derlerdi. Homeros’un adı Akdeniz’in eşanlamısı. O, deniz kenarındaki güneş bahçesinin bahçivanıydı.¹

Büyük İskender, Homeros’un büyük bir hayranıydı. Generallerinden Lysimakhos’a, Melez çayının altında yeni bir İzmir kenti kurmasını buyurmuştu. Zira Homeros “Melesigenes” (Melezli) olarak tanınmıştı yani Melez çayının çocuğu. Melez İzmir’e akıyordu başka yere değil. Bundan başka, Roma İmparatorları zamanında basılan İzmir sikkelerinde Homeros’un resmi bulunuyordu. Bu da onun İzmirli olduğunu kanıtlıyordu.²

Romalı hatip Cicero, Homeros metinlerini ilk düzenleyen ve bugünkü biçimine sokan kişinin MÖ VI. yüzyılda Atina’da Tiranlık yapmış olan Peisistratos olduğunu söylemektedir. Yalnız Peisistratos bu düzenlemeyi gerçekleştirirken destanda birtakım değişiklikler yapmıştır. Akaları kötüleyen bazı parçaları destandan çıkarmıştır.

Homeros destanları dünya edebiyat tarihinin en eski edebi eserleri olarak kabul edilmektedir. Homeros ise ilk edebi yazar ve şair olma onuruna sahiptir. Epik destan türünün doruk noktası olma saygınlığı taşıyan eserleri, çağından binlerce yıl sonra dahi rahatlıkla okunabilir ve anlaşılabilir niteliktedir. Kendisinden önceki destan anlatıcılarından farklı olarak yeni bir destan dili keşfetmiştir. Bu özelliği ile Homeros, çağdaşlarının çok ilerisinde bir anlatma bilgeliğine sahiptir.

Homeros destanlarında sadece insanlar değil antik çağ tanrıları da yer almıştır. Yunan panteonunda yer alan tanrılar ilk kez onun eserlerinde insanlar arasında taraf tutmuştur. Olymposlu tanrıların davranışları, yaşantıları ve düşünceleri hakkında yazmıştır. Antik Yunan dininin, Homeros’un eseri olduğu görüşü bu yüzdendir.

Destanlarında anlattığı dönemin halklarının tarihsel ve kültürel belleğinin aktarımını sağlamıştır. Antik çağ halklarının yaşantıları, birbiriyle ilişkileri, konumları, inançları, ritüelleri, kültürleri hakkında verdiği bilgiler sonraki çağlarda ve günümüzde edindiğimiz bilgilere kaynaklık etmiştir.

Homeros bilinçli bir anlatıcıdır ve eserlerinde insanın soylu yönlerini yücelterek onlar aracılığı ile dersler vermiştir. Eserlerinde Yunanlı tanrıların bencil, kibirli ve kötü davranışlarına karşılık sıradan insanların sergilediği asil davranışlar ile insani değerlerin yüceliğini vurgulamak istemiştir. Belki de bu Homeros destanları üslubunun en değerli özelliklerinden biridir.

Eserlerinde yarattığı kader bilinci sonraki çağların yazarlarına esin kaynağı olmuştur. Bir krallığın, kralın ya da kahramanların yazılmış kaderden yani onları bekleyen sondan kaçamamaları ve trajik akıbetlere uğramaları edebiyatta kader bilincini doğurmuştur.

Günümüz yazın bilimcileri ve kültür tarihçilerinin görüşlerine göre; Homeros’un eserlerinin anlatı gücü tarihin hiçbir döneminde etkisini yitirmemiştir. Tarihsel, kültürel ve mitsel bilgiyi harmanlayarak destansı anlatı biçimini geliştiren Homeros, antik dönemin “anlatı bilgisi” olarak kabul edilir. Onun anlatma bilgeliği, keskin zekâsının yanında, yaşadığı çevreden ve dünyayı anlama bilgeliğinden kaynaklanır.

Homeros; iyi bir gözlemci, tarihi iyi bilen bir bilgeydi ve tarihin yaşamı belirleyen gücünü görebilmişti. Eserlerinden ayrıca şehirler, yollar, deniz, dağlar, ovalar, akarsular kısacası derin coğrafya bilgisi içeren bilgeliğini de okuyabilmekteyiz. Bir bakıma, Akdeniz coğrafyası ve halklarının yaşam biçimini sanatsal içeriğe dönüştürmüştür.

Bilindiği gibi antik dönemin önde gelen egemen sanatı, anlatı sanatıdır. Anlatı sanatının ana konusu tarih, tanrılar ve mitlerdir.

Mitler antik dönemde yaşamın her alanında vardır ve anlatı için önemli bir başvuru kaynağıdır. Fakat destanlarda geçen söz konusu mitlerde anlatıldığı coğrafyaya göre farklılıklar vardır. Tarihsel

¹ Halikarnas Balıkcısı, Altıncı Kıta Akdeniz, s. 29

² Halikarnas Balıkcısı, Altıncı Kıta Akdeniz, s. 33

bir olayı mitolojik bir biçimde aktarma özel bir çalışma gerektirir. Antik çağda mitsel anlatım; tarihsel ve siyasi çevreye göre uyarlanmaktadır. Bu sebeple hemen hemen her şehrin kendi mitleri vardır. Ozanlar bu versiyonların da bilgisine sahip olmalıydılar ki özgün olabilsinler. Bu mitsel destanların en zengin kaynağı ise Anadolu'dur. Anadolu'nun Ege kıyısındaki şehirleri bu türün ana kaynağı olmuştur. Homeros'un yaşadığı İyonya coğrafyası ise; Sümer, Babil, Asur, Hitit, Mısır ve Yunan gibi birçok zengin kültürle beslenmiş ve dogmatik fikirlerden uzak, özgür ve özgün düşüncelerin kendine yer bulabildiği güzel bir yerdi. Bu sebeptendir ki destan türünü sanatsal zirveye taşıyan ve destansı anlatımın en özgün eserlerini veren Homeros'un bu bölgeden çıkması hiç de tesadüf değildir.

Homeros, hem *İlias* hem de *Odyseia* destanlarında kendi zamanına değin gelen eski sözlü tür olan anlatıların dilini, anlatma biçimini aşmış; yapıtlarını özgün içeriklerle donatmıştır. *İlias* destanı altılı ölçüyle yazılmış on altı bin dizeden, *Odyseia* ise on iki bin dizeden oluşur. Yapıtları döneminin anlayışından farklı ve ileridir. Geleneksel olanın yerine farklı bir üslup getirmiş yani "yeni destan dilini" keşfetmiştir. Eski Yunan destanlarının anlatı dilindeki, olayları başlangıcından kronolojik olarak anlatma ve sonlandırma gibi klişeleri aşarak olay örgüsünü ve hikâyeleri çeşitlendirmiş ve monotonluğa düşmeden anlatma becerisi göstermiştir. Onun destanlarında anlatı olayların başlangıcından değil, ortasından başlar ve sonlandırılmaz. Böylelikle yazınsal ve sanatsal yönü güçlü bir tür yaratmıştır.

Homeros'un kültürel atamız olarak kabul edilmesinin en büyük sebeplerinden biri onun tarihte en çok okunan, eleştirilen ve alınılan yazar olmasıdır. Önce Antik Yunan kültüründe ardından Antik Roma kültüründe kazandığı popülaritesi, günümüze kadar devam etmiş ve Avrupa'dan Amerika'ya kadar yayılmıştır. Anadolu kıyılarında doğan tarih, coğrafya, kültür anlatma bilgeliği barındıran eserleri başka kültür coğrafyalarındaki yapıtlara öncülük etmiştir. Herkes Homeros'tan bir şeyler öğrenmiştir diyebiliriz. Birçok yazar ve şair onun eserlerini taklit etmiş ya da hikâyelerinden esinlenmişlerdir. Homeros'un eserleri günümüze değin okul kitaplarında yer almış ve bilgi kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Homeros'un yazdığı eserler nesiller boyunca dilden dile dolaşmış, dünyanın en bilinen destanları olmuştur. Çocukluklarında bu efsanelerle büyüyenler, Kral Priamos'un hazinelerinin peşine düşmüş, savaşlarda çarpışan gençler kendilerini Truvalı Prens Hector'un ya da Achilleus'un yerine koymuşlar ve onlar kadar cesur ve büyük savaşçılar olmayı hayal etmişlerdir. Büyük İskender'den Roma İmparatoru Augustus'a, Fatih Sultan Mehmet'ten Mustafa Kemal Atatürk'e kadar tüm büyük önderlerin etkilendiği eserler olmuştur.

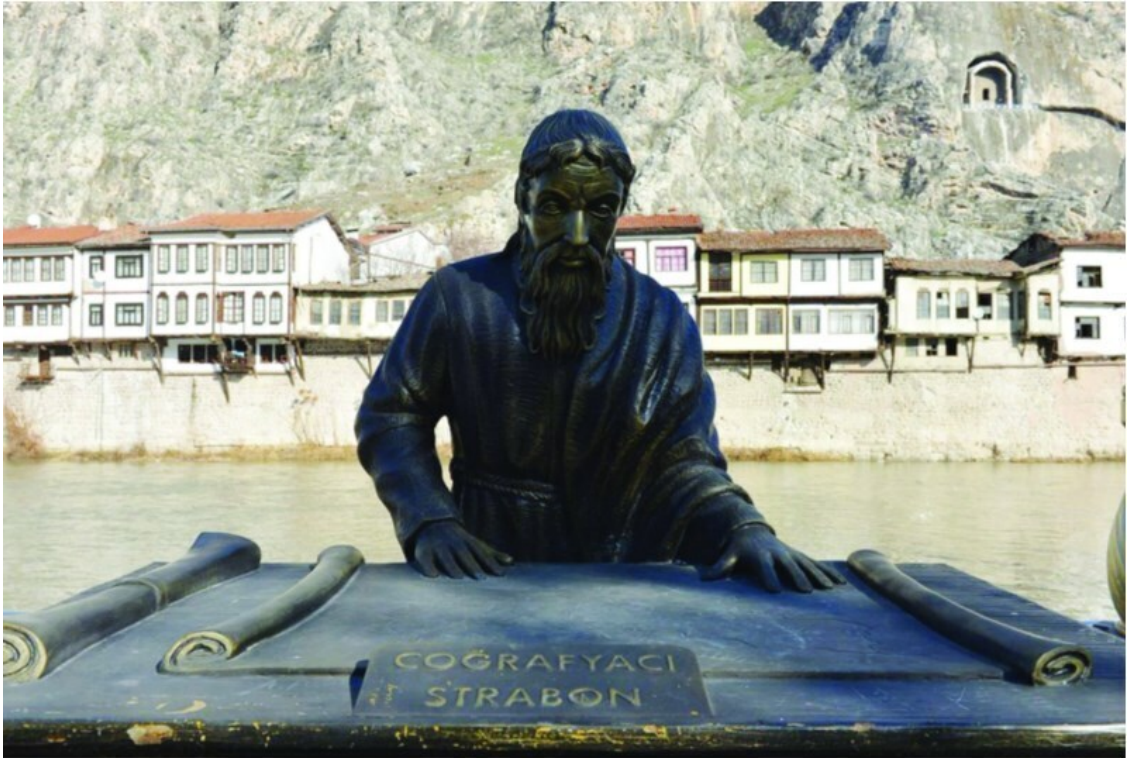
Yunan ve Roma dünyasından, Troia temasını ayrıntıları ile tasvir eden çok miktarda sanat eseri günümüze kadar ulaşmıştır. Türkiye, Avrupa ve Amerika'da pek çok müzede *İlyada*'dan çok çeşitli konuların tasvir edildiği örnekler bulunmaktadır. Avrupa'nın kültürel atası olarak kabul edilen İtalya'nın kurucusu dahi, Homeros'un *İlyada* eserinde geçen Truvalı kahraman Aeneas olarak kabul edilir.

Bütün Avrupa tarihinin biçimlenmesinde önemli etkileri olan modern dünyanın bakış açısını büyüten filoloji, edebiyat, tarih, coğrafya, retorik, sanat, teoloji, felsefe gibi birçok alanı etkilemiş Homeros yapıtlarının, Anadolu'da ortaya çıkmış olması, bizim açımızdan gurur verici bir durumdur.

Coğrafyacıların Atası Strabon

Amasya (Amasia), Türkiye'nin en büyük ikinci akarsuyu olan Yeşilırmak'ın kenarına kurulmuş bu güzel şehir, akarsuları, elma bahçeleri, dağları, ovaları ve gölleri ile coğrafi bir güzelliğe sahipken aynı zamanda coğrafya denilince dünyada akla gelen ilk isimlerden, coğrafyacıların atası olan Strabon'un da doğduğu ve yaşamını sürdürdüğü şehir olmasıyla güzelliğini taçlandırmıştır. Bugün şehrin merkezinde Şehzadeler Gezi Yolu'nda bu ünlü tarihçi ve coğrafyacının heykeli bulunmaktadır.

Strabon (MÖ 63 – MS 25) Küçük Asya'nın Karadeniz kıyısında Amasia (Amasya) kentinde doğdu ve hem İskenderiye hem Roma'da öğrenim gördü. En önemli eseri, bilinen tüm dünyayı *Mukaddime*'sinde belirttiği gibi “kara ve denizdeki şeyleri, hayvanları, bitkileri, meyveleri ve çeşitli bölgelerde görülen başka her şeyi” kapsayan, on yedi ciltlik *Geographika*'sıdır.³

Strabon Heykeli, Amasya

Varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Strabon, klasik Yunan eğitimi gördü. Eğitimi için Roma'ya MÖ 44 yılında gitti. Önce Aristoteles sonra Stoa okulunun görüşlerini benimsedi. Tam on üç yıl eğitimi için Roma'da kaldı. Roma İmparatorluğu topraklarının büyük bir kısmını dolaşmıştı. Ardından yine eğitim için Mısır'a gitti. MÖ 28 yılında İskenderiye'ye gitti ve orada uzun süre kaldı.

Geographika (Coğrafya) adlı yapıtı on yedi cilttir ve bunun büyük bölümü günümüze kadar gelmiştir. Bu eseri Yunan ve Roma dünyasının daha kapsamlı anlaşılmasını sağlamak için yazmıştır. En geniş seçmeci düşüncelere yer veren yapıtı, Eratosthenes, Hipparkhos, Epheros, Polybios ve Poseidonios adlı tarihçilerden esinlenmişti.

Strabon'un coğrafyası tarihsel bir özellik taşımakla birlikte, insanın, kavimlerin ve imparatorlukların fiziki dünya ile olan ilişkilerini de belirtir. Bu özelliğiyle Ptolemaios'un *Geographike Apheresis* adlı eserinden üstündür.

³ John Freely, Işık Doğu'dan Yükselir, s. 35

Strabon'un *Geographika* eseri, yazıldığı döneme kadar olan eserlere bakıldığında Anadolu coğrafyası ile ilgili en kapsamlı bilgileri içeren rehber kitaptır. Eserin günümüz Türkçesi ile basılmış *Antik Anadolu Coğrafyası* isimli kısmı yurdumuzun tarihi coğrafyasıyla ilgilidir ve eserlerinden XII., XIII. ve XIV. kitaplarını içermektedir.

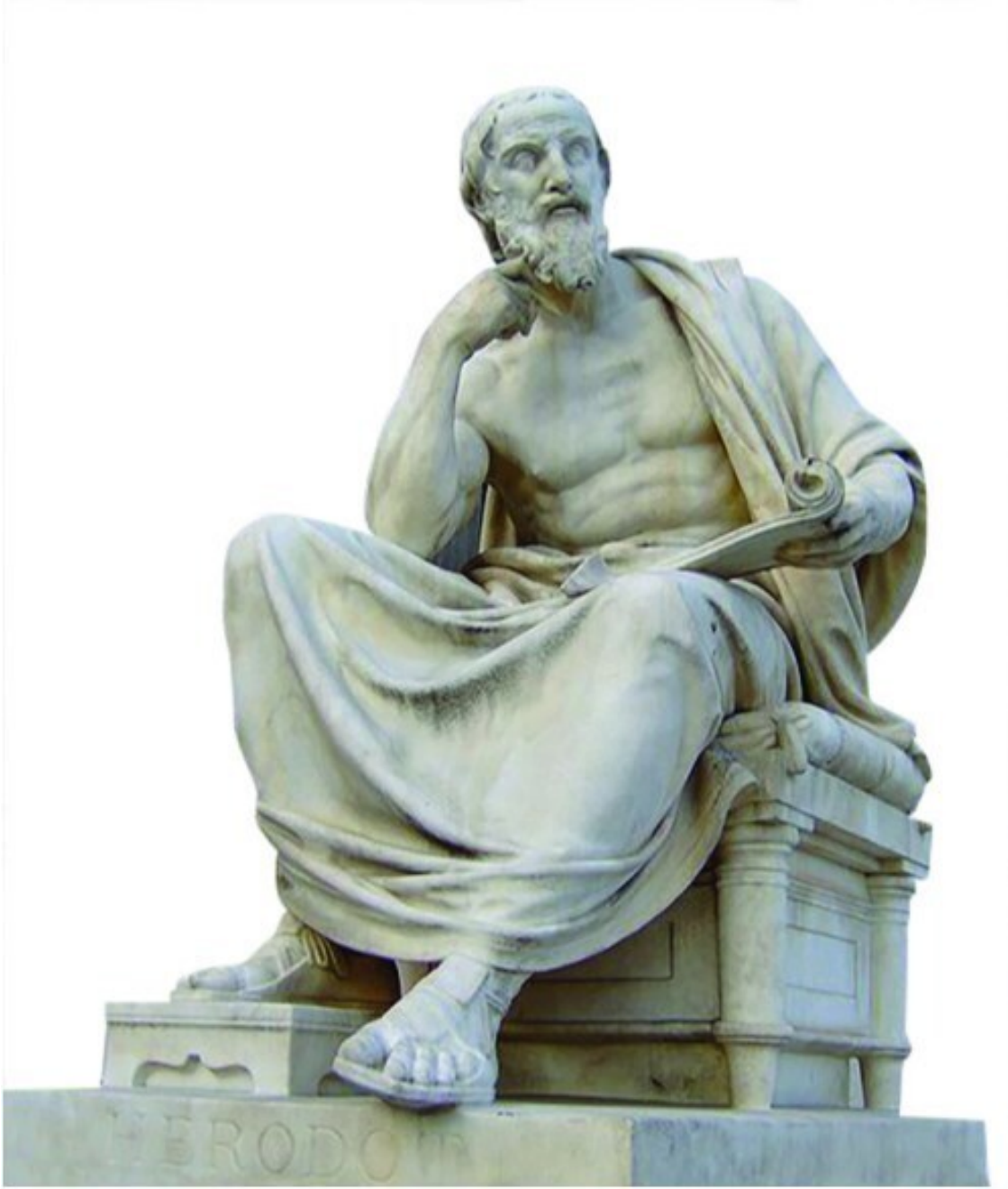
Strabon'un bu temel eseri yalnızca bir coğrafya kitabı olarak görülmemelidir. Bir yandan antik dönemin bir ansiklopedisi, diğer yandan coğrafyanın da felsefesi niteliğindedir. Dünyanın birçok ülkesinde ve pek çok yabancı dilde eserleri hâlâ basılmakta ve satılmaktadır.

Tarihin Babası Herodot

Herodotos, Batı Anadolu'da Halikarnassos'da (Bodrum) MÖ 484 yılında doğan, dünyanın ilk araştırmacı tarihçisi ve yazarıdır. Onu ünlü yapan *Historia* adlı eserini düzyazı yani nesir olarak yazmıştır. Romalı devlet adamı, bilgin ve yazar Cicero tarafından Latince “Pater Historiae” (Tarihin Babası) unvanı yakıştırılan Herodot, MÖ 425 yılına kadar yaşamıştır. Mezarı Thurium kentinin agorasındadır. Latince adı Thurius olan kentin bugünkü İtalyanca adı Thurio'dur ve İtalya'nın güneyinde Taranto Körfezi'nde yer alır.

Herodot Grek değildir, Karyalıdır. Doğduğu kent olan Halikarnas, Karya'nın başkentidir. Babası Lyxes, annesi Dryo, erkek kardeşi Theodoras ve amcası da Panyassis'dir. Bu adlar da Grek dilinden değil öz Karya dilindendir. Fakat Herodot, anadili olan Karya dilinde değil, Halikarnas'ın kuzeyine düşen İyonya dilinde yazmıştır. Bunun sebebi ise; o çağda bu dilin, eğitilmiş bilginlerin kullandığı bir dil olmasıdır. Herodot, yaygın ve zengin bir edebiyat dili olan İyonya dilini eğitim aldığı gençlik yıllarında öğrenmiştir.

Herodot, Anadolu'da sözü geçer büyük bir ailenin üyesiydi. O çağda Halikarnas'ı korkusuz savaşçı ve dünyanın ilk kadın amirali olan, Kar-ya Kraliçesi Artemisia yönetiyordu. Herodot genç bir delikanlı olduğu dönemde, Artemisia'nın yerine torunu II. Lygdamis kral olmuştu. Pers Kralı Artaxerxes'e bağlı olan bu yeni yöneticiye, özgürlüğüne düşkün halk, bir tiran gözüyle bakıyordu. Bu sebeple Herodot'un amcası ve tanınmış bir şair olan Panyassis'in önderliğindeki devrimci bir grup, ülkelerini Pers boyunduruğundan kurtarmak üzere ayaklandı fakat bu girişim başarısızlıkla sonuçlandı. Amcası Panyassis bu ayaklanma sonucu öldürülünce, Herodot çok sevdiği Halikarnas'tan, Samos'a sürgüne gitti. Bu ayrılışının ardından, onun bugün bile tüm dünya tarafından tanınmasını sağlayacak olan kitabını yazdıracak birikime ulaştığı, büyük keşif seyahatlerine çıktı.

Herodot Heykeli, Viyana

Günümüzden iki bin dört yüz küsur yıl önce ulaşım aracı olarak sadece binek hayvanlarının olduğu ve yolların tehlikelerle dolu olduğu bir dönemde, Herodot gerçekten de başarılması çok zor ve uzun yolculuklar gerçekleştirmiştir. Trakya'yı, Lidya ve Frigya gibi tüm Anadolu kentlerini, Karadeniz ve Doğu Akdeniz kıyılarını, Mısır'ı, Fenike'yi, İran'ı, Makedonya'yı, Yunanistan'ı gezmiş ve Sicilya'ya kadar varmıştır. Zaten kitabını da burada yazmış ve yaşama burada veda etmiştir. Yolculukları esnasında hem karadan hem de denizden seyahat etmiş ve buralarda karşılaştığı kim varsa onlarla sohbetler ederek bu kentlerin tarihi, coğrafyası, kültürü, inanışları, efsaneleri, yaşam biçimleri hakkında bilgiler toplamıştır. Şehrin yöneticileriyle de görüşmüş ve bulunduğu bazı yerlerde resmi evrakları incelemiş böylelikle doğru bilgilere ulaşmayı amaçlamıştır. Bu kadar zorlu seyahatleri gerçekleştiren Herodot'un tek ve en büyük teşvik kaynağı elbette ki onda bulunan yeni yerler görme ve öğrenme sevdasıdır. Bu sebeple "Halikarnas Balıkçısı" mahlası ile bilinen Cevat Şakir Kabaağaçlı,

Herodot için haklı olarak “dünyanın ilk büyük turisti” demiştir. Kaderin bir cilvesi gibi Herodot’un sürgün edildiği memleketine sürgüne gönderilen ve oraya sevdalanan bir bilginidir Cevat Şakir.

Peki, bu uzun seyahatler boyunca ihtiyacı olan geliri nasıl sağlamıştı Herodot? Cevabı oldukça basit aslında. Henüz gazetenin, televizyonun, radyonun, internetin olmadığı bir çağda insanların en büyük eğlence ve tek bilgi kaynağı kent dışından gelenlerdi. Bu nedenle kente gelen ve çeşitli oyunlar sergileyen sokak sanatçıları, yöneticilerden çok yüksek ücretler alırlardı. Çünkü onlar sadece halkı eğlendirip oyalamazlar aynı zamanda diğer kentlerden yanlarında önemli bilgileri de getirirlerdi. Herodot gibi iyi eğitilmiş ve sürekli seyahat eden bir bilginin ise yaptığı konuşmalar oldukça değerliydi. Diğer kentlerde yakın zamanda gerçekleşmiş olaylar, efsaneler ve diğer şeyler hakkında anlattıkları herkes için dikkat çekici nitelikteydi. Buna en güzel örnek Atina seyahatidir. Atina’ya giden ve iyi karşılanan Herodot, orada dinleyici kitlesi buldu ve konuşmalar yaptı. Herodot “pniks” denilen platformun üzerinden, Perslerin Anadolu’ya ve Yunanistan’a saldırılarını ve yaptıklarını anlattı. O dönem Anadolu ile Yunanistan, Pers işgaline karşı doğal müttefik sayılırlardı.

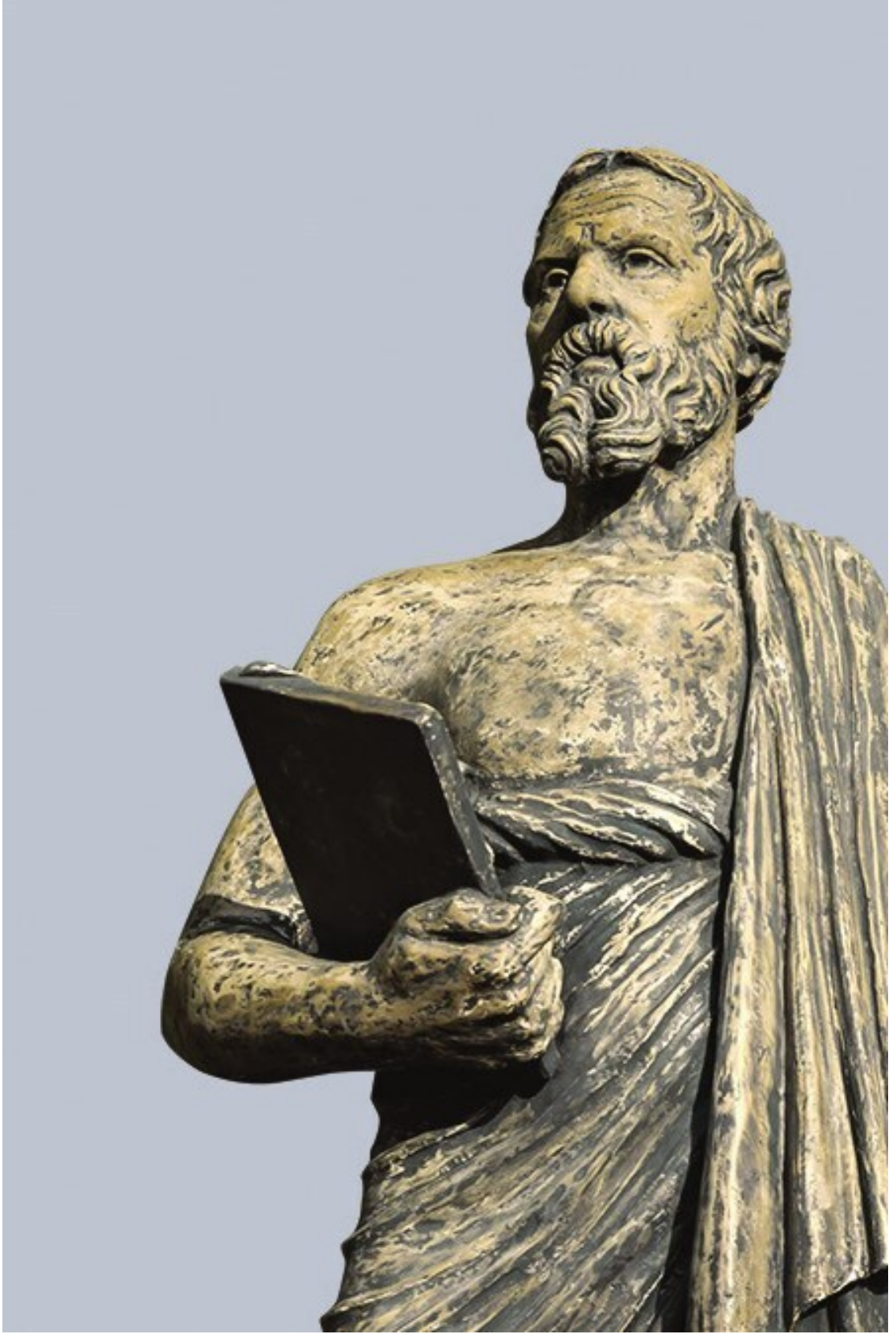
Herodot, anlattıkları ile Atinalı erkekleri fazlasıyla etkilemeyi başarmıştı. Kentin yöneticileri, Herodot’a mücadele içinde oldukları Perslere karşı halkı yüreklendirdiği için bu konuşmaları karşılığında o dönem bir servet sayılabilecek on talent gibi yüksek ücretler ödediler. Herodot’un bu kadar etkileyici olmasının nedeni, tarihi olayları içerisindeki karakterleri de konuşturarak hikâyeleştirmesi ve böylelikle anlatı gücünü zenginleştirmesiydi. Anlattığı hikâyelerin çok beğenilmesi ve özellikle o çağda gündem olan Perslerin Anadolu’ya ve Yunanistan’a saldırıları konusunu belki de bu yüzden yazmaya karar verdi. Ayrıca kendisi de bizzat bu tarihi olaylara tanık olmuştu. Herodot ilk kitabında eserini neden yazdığını kendisi açıklamış ve şöyle yazmıştır: “İnsanoğlunun yaptıkları zamanla unutulmasın. Yunan ve yabancıların yarattığı harikalar isimsiz kalsın. Amacım bir de bunlar neden savaşırlardı, anlaşılın.”

Herodot, Atina’dan sonra yine Atinalıların kurmakta oldukları Thurium kentine onlarla birlikte gitmiş ve burada *Historia* adlı eserini yazmıştır. Kitabın esas konusu, Pers İmparatorluğu ile Antik Yunan kent devletleri arasında geçen kara ve deniz savaşları ve bu savaşları doğuran sebeplerdir. Fakat Herodot’un bu eseri, aynı zamanda; Anadolu, Pers, Mısır, Yunan coğrafyaları, tarihi, folkloru, sanatı, mimarisi ve mitolojisi ile ilgili seyahatleri esnasında öğrendiği, gözlemlediği ve araştırdığı bilgileri de içermektedir.

Kitabını seyahatleri boyunca tanıştığı kişilerin aktardıklarına, kendi gözlemlerine ve incelediği belgelere dayanarak yazmıştır. Herodot mümkün olduğunca bilimsel ve tarafsız bir şekilde yazmaya çalışmış ve tüm görüşleri aktarmıştır. Zaten hiçbir zaman anlattıklarının tümüyle doğru olduğunu savunmamış sadece kendisine böyle aktarıldığını söylemiştir. Anlattıklarını kesin olarak biliyorsa kendi ifadeleri ile eğer bilmiyorsa duyduklarını olduğu gibi yorum yapmadan aktarmayı tercih etmiştir. Bu eserin, tarafsız ve bilimsel bir şekilde yapılan ilk tarih araştırması olduğu söylenebilir ve bu bağlamda tarih biliminin doğmasına neden olmuştur. Tarihsel bilgilerin yanında o döneme ait kültürler ve sosyal yaşam hakkında ayrıntılı bilgiler vermesi ve bu bilgileri aktarırken, eserini kısaltmak adına kesitler yapılmayarak ayrıntılı şekilde yazması, günümüzde o çağa ait çok önemli görülen bilgilerin aktarımını sağlaması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Troya savaşının nedenlerinden, Yunanlılar ile Doğu ülkeleri arasında geçen kız kaçırma efsanelerinden, Lidya Kralı Krezus ve yurdunun Pers işgaline nasıl uğradığından ayrıca Lidyalılar ile Medler arasında geçen bir savaşta güneş tutulmasının gerçekleştiğinden bahseder. Mısırlıların ölü gömme adetlerinden, piramitlerin nasıl yapıldığından ve Nil’in aşağıdan yukarıya akışından bahseder. Pers-Mısır savaşlarından, Pers ülkesindeki kentlerden, örgütlenişinden ve fethediliş sırasından, Pers krallarının yolculuklarında kaynamış su içtiğinden, Pers hükümdarı Xerxes’in ordusunun hangi uluslardan oluştuğundan ve sayısından, Karya Kraliçesi Artemisia’dan ve onun Salamis Deniz Savaşı’nda yaptıklarından bahseder. Hindistan’da koyun yününden daha beyaz bir yün yapan ağaçlardan yani pamuktan, İllirya yani Arnavutluk’ta güzel kızların pazarda açık artırma usulü satılarak evlendirilip bu para ile çirkin kızlara çeyiz yapıldığından bahseder. Skyth’leri (İskit)

“hayalet atlılar” olarak tanımlar ve kısraklarını nasıl sağdığından, Amazonlardan ve nasıl ortaya çıktıklarından bahseder. Bizlere bu ve buna benzer ilginç, önemli ve detay sayılacak bilgiler verir kitabında. Günümüze bu eserin tamamı eksiksiz ulaşmıştır. Bu eserinden başka yazmış olduğu bir kitabı yoktur. Eserinin bir yerinde “Asur Hikâyeleri” adlı bir eser yazdığının söz eder ama bu eserden hiçbir iz yoktur, belki de hiç yazılmamıştır. *Historia*, yazılışından yüzyıllar sonra dokuz kitapta toplanmıştır. Bu dokuz kitap üçerli bölümlere ayrılmıştır. Her kitap, Musalar’ın isimleriyle başlamaktadır. Musalar Zeus ile bellek tanrıçası Mnemosyne’in kızlarıdır ve ilham perileridir. Kitaplara birinci kitaptan başlayarak sırasıyla; Klio, Euterpe, Thalia, Melpomene, Terpsikhore, Erato, Polymnia, Urania ve Kalliope isimleri verilmiştir.

Herodot Heykeli, Bodrum

Herodot'un eseri, zaman içerisinde pek çok tarih bilimcinin çeşitli eleştirilerine maruz kalsa da ölümsüz bir başyapıttır. Nitekim tarih bilimi de esasen bu kitapla doğmuştur. Kitabının adı

olan “Historia” günümüzde “Tarih” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu eser Türkçe *Herodotos Tarih* ya da *Herodot Tarihi* isimleriyle basılmaktadır. Fakat esasen Herodot’un eserine verdiği isim olan “Historia” sözcüğü “araştırma, inceleme, bilgi edinme” anlamındadır. Bu sözcüğün yüzyıllar içerisinde “tarih” anlamını kazanması ve koca bir sosyal bilimler dalı haline gelmesinin “Tarihin Babası” olarak kabul edilen Herodot’un yazdığı eser sayesinde olduğu kuşku götürmez bir gerçektir. Onun kitabından esinlenen pek çok yeni tarihçi olmuştur.

Ege kıyılarının bilgi ve uygarlık denizinden çıkmış, Halikarnaslı Herodot büyük bir gezgin, anlatıcı, yaratıcı ve yazardır. Günümüze kadar etkileri süregelmiş insan uygarlığının gelenek, görenek ve kültürünün kavranmasında büyük kolaylık sağlamış bu büyük yazarın kitabı, her çağda aydın kesimler tarafından okunmuş olsa da yeterince öğrenilememiş ve öneminin anlaşılamamış olması affedilmez bir hatadır. Onun eseri genel kültür bilgisini artırmak amacıyla okunması gereken temel eserler arasında olmalıdır. Çünkü Anadolu tarihi, Herodot tarihi ile başlar.

Thales ve Milet Okulu

Milet (Miletos), Ege Bölgesi'nde Aydın'ın Didim ilçesinde klasik dönemde adı Meander olan Büyük Menderes Nehri'nin hemen ağzında kurulmuş bir liman kentidir. Antik Miletos şehrinin bulunma efsanesine göre şehrin ilk yaşayanları Girit üzerinden gelmiştir. Strabon da bunu doğrulamaktadır. Anadolu'da on iki İon şehrinin kurmuş olduğu “İonia Birliği” üyelerinden biridir.

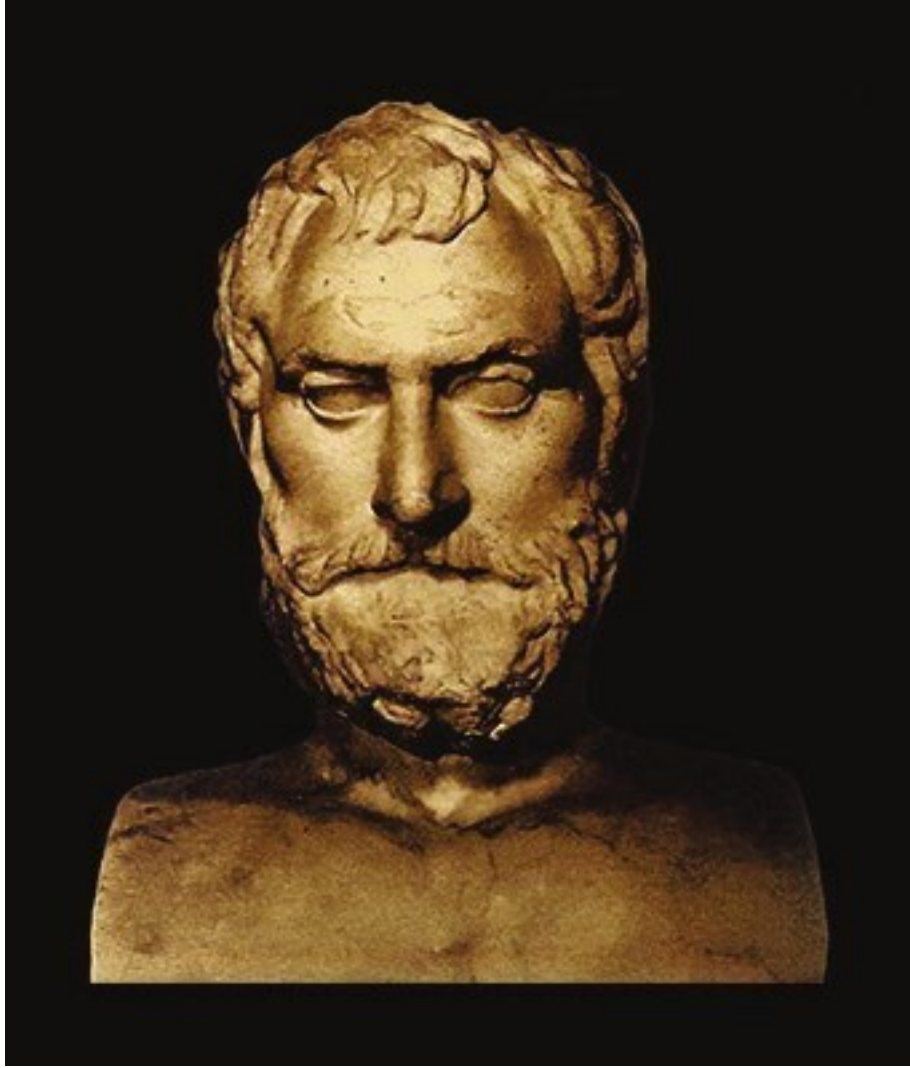
Yunanlılar, esas itibarıyla üç kabileden meydana gelmişlerdi. Eolialılar, Dorialılar, İonialılar. Bu kabilelerden ilki, köylülerden meydana geliyordu. Dorialılar ise, daha çok asker bir kabileydiler. Nitekim bu kabilelerden olan Spartalılar, savaş hedeflerine göre düzenlenmiş sert bir devlet kurmuşlar, lüksten, eğlenceden ve ruh eğitiminden uzak, sert bir devlet rejimi ortaya koymuşlardı. Bu kabilelerin, düşünce tarihi bakımından, en önemli olanı İonialılardır. Felsefeyi, denizci ve tüccar bir millet olan bu İonialılar yaratmıştır. İonialıların kurmuş olduğu Antik Yunan Dünyası ilmin beşiği olmuştur. Bilgiyi, başka hiçbir çıkar gözetmeksizin, yalnız bilmek için elde etmek isteyen manevi çaba, ilkin, İonialıların yurdunda doğmuştur.⁴

İonialıların bir koloni olarak kurdukları şehirlerinin anavatan Yunanistan'dan daha ileri düzeye ulaşan bu gelişimleri bir tesadüf değildir. Burada etkili olan beslendikleri kaynaklarıdır yani Anadolu coğrafyası. Kendilerinden evvel birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bu kadim topraklarda büyük bir bilgi hazinesiyle karşılaşılır. Denizci ve tüccar bir topluluk olmalarının da etkisiyle Mezopotamya ve Mısır ticaret yollarındaki etkileşimde bulundukları ulusları yakından ve detaylı gözlemlemiş, onların sahip oldukları birikimlerden faydalanmışlardır.

İşte bu İonialıların Grek kolonicilerinin gelip yerleştiği Anadolu'da kurdukları şehirlerinden olan Miletos, İonya halkı şehirlerinin merkezi olmuş ve klasik Yunanistan henüz daha yeni gelişmekte iken, sanat, ilim ve felsefe merkezi olarak parlamıştır. Doğal olarak burada önemli isimler doğmuştur. Bu isimlerin başında ise yedi bilgeler arasında olan ünlü felsefeci Thales gelir.

MÖ 6. yüzyılda Batı Anadolu'nun Miletos kentinde Thales tarafından kurulan Milet Okulu'nda felsefenin ilk adımları atılır. Başka bir deyişle felsefenin kurucusu Miletli Thales'tir diyebiliriz. Milet Okulu'nda Thales'in öğrencisi Anaximandros ve onun öğrencisi olan Anaximenes yetişir.

⁴ Doç. Dr. Kamran Birand, İlk çağ Felsefesi Tarihi, s. 7

Thales

Bu Sokrates öncesi felsefeciler gözlemlerini dinden ayırıp, doğaya çevirirler. O güne kadar tüm doğa olayları mitoslara dayandırılarak açıklanmaya çalışılıyordu. Thales ve öğrencileri çevrelerinde olup bitenleri, doğa olaylarını kavramak ve içinde yaşadıkları toplumda sorulan sorulara cevaplar bulmak için mitolojik olan inançsal açıklamalara değil, deneysel ve gözlemsel yani daha bilimsel kavramlara yönelirler. Böylelikle kendilerinden sonra gelen Sokrates, Platon ve Aristo gibi felsefecilere öncülük etmişlerdir.

Bir anlamda Thales'le beraber mitolojiden felsefeye ve fiziğe geçilir. Thales ve öğrencileri bugün akıl dışı olarak görülen çok tanrılı olan eski Yunan dininin kurgusal tabularını yıkarak insan zekâsını ön plana çıkarmış ve ilmi yöntemlerle tabiat olgularını çözümleme çabasında olmuşlardır.

Thales'e göre her şey sudan çıkmıştır. Hayatın kaynağı, sudur. Su, canlı hayatı için şarttır. Her şey su ile ürün verir. Canlıyı meydana getiren tohumlar onun içinde gelişir. Thales suyu canlı varlıkların kaynağı (arche) olarak gösterir. Matematik ve geometri alanlarında da önemli çalışmalar yapmış ve kendi adıyla bilinen "Thales Teoremini" bulmuştur. Yunanlıları geometriyle tanıştıran kişidir.

Thales, astronomi ile ilgilenmiş ve gündönümlerini hesaplama yöntemlerine girişmiştir. MÖ 585 yılı 28 Mayıs günü gerçekleşen güneş tutulmasını bir yıl öncesinden hesaplayıp haber vermiştir.

Böyle bir hesabın yapılabilmesi, ancak yüzyıllardan beri bilginin birikmiş olmasıyla mümkündür. Bu bilgi başka yerde değil Anadolu'da birikmişti ve Doğu'dan gelmişti.⁵

Onun ardından öğrencisi Anaximandros gelir. Anaximandros için realitenin gerçek prensibi sonsuzluktur. Ona göre, her şeyin başlangıcında bulunan, her şeyi harekete geçiren, her şeyi kuşatan bu sonsuzluk, bitmek tükenmek bilmeyen bu sınırsız şey, “*Apeiron*”dur. *Apeiron*'un kendisi belirli bir şey değildir. Çünkü her belirli olan şey, zıddının da varlığını şart koşar. Bundan dolayı, başlangıçta hiç belirlenmeye gelmeyen ve her çeşit sıfattan yoksun olan bir şey vardır. Bu belirli olmayan şeyden sonradan, zıtlar şeklinde ayrılarak bütün varlıklar ortaya çıkmıştır. İlk, sıcak soğuk olan nitelikler, yani karanlık ve soğuk olan toprakla, aydınlık ve sıcak olan hava yahut ateş, birbirinden ayrılmıştır. Ortada bulunan toprak kütesi, yani arz, bir ateş küresi ile çevrelenmiştir. Bu ikisinin, toprakla ateşin birleşmesinden, su meydana gelmiştir. Sudan çıkan buharlar, ateş kütesini, ayrı ayrı yerlerinden delerek parçalara bölmüş, gökteki cisimler de bu bölünme sonucunda meydana gelmişlerdir. Güneş'in tesiri ile kuru toprak çatlayarak oyulmuştur. Isının tesiri ile bazı cisimlerin gaz haline geçmeleri sonucunda ortaya çıkan şiddetli hava hareketlerinden rüzgârlar doğmuştur. Rüzgârların yeryüzündeki çatlak ve oyuklara yaptığı basınç sonucunda da depremler ortaya çıkmıştır. Anaximandros'a göre arz, düzlem bir üstüvanedir ve âlemin merkezinde bulunmaktadır.⁶

Ona göre sonsuz ve sıfatlandırılmaz varlıktan doğan her şey ölümüyle birlikte kaynağına yani yine sonsuzluğa dönecektir. Öğretilerini ilk kez kaleme almış filozoftur fakat yazdıklarından sadece çok azı günümüze ulaşabilmiştir. Anaximandros evrenin, kendi deyimiyle arche'nin düzenini açıklayan bir de “Evren Haritası” yapmıştır. Bu harita ile içinde yaşadığımız dünyanın evrendeki yerini ve evrenin planlanmış bir bütün olduğu teorisini ortaya atan ilk kişidir. Bu yönüyle de astronominin babası olarak kabul edilir.

Milet Okulu'nun üçüncü ve son temsilcisi Anaximandros'un öğrencisi olan Anaximenes'tir. O kendi arche'ına havayı koyar. Ona göre ilk madde havadır. Anaximenes, “Bir hava (soluk) olan ruhumuz -psykhe- bizi nasıl ayakta tutuyorsa, bunun gibi, bütün evreni de (kosmos) soluk ve hava sarıp tutar,” diyor. Böylece, ruh kavramı felsefede ilk defa olarak ortaya çıkmış oluyordu.

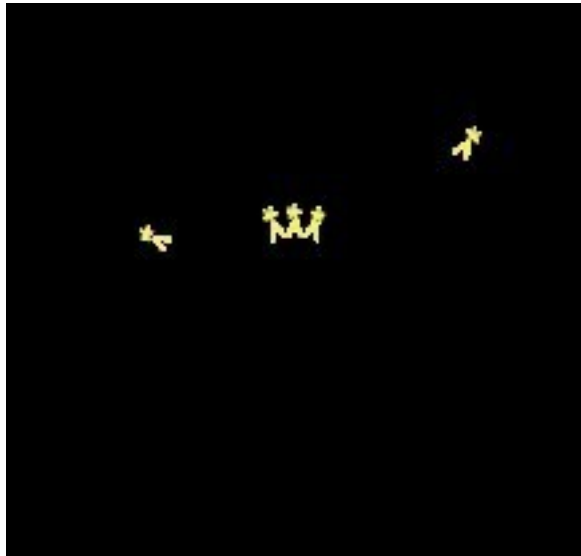
⁵ Halikarnas Balıkcısı, Anadolu'nun Sesi, s. 57

⁶ Doç. Dr. Kamıran Birand, İlkçağ Felsefesi Tarihi, s. 14

Miletos (Maket) Pergamon Museum – Berlin

Anaximenes sonraları dört temel öge olarak benimsenecek olan toprak, su, hava ve ateşi felsefede ilk kez tam anlamıyla konu edinen kişidir. Anaximenes'in bize kazandırdığı en önemli fikir; evrendeki değişimin niceliksel bir yönü olduğudur. Anaximenes'in gözünde değişim ve dönüşüm havanın değişik oranlarda niceliksel olarak değişmesinden ibarettir. Kozmos, havanın değişik biçimlere girmesiyle oluşmuştur.

Anaximandros'un Evren Haritası

Anaximenes aynı zamanda mitoslardan oluşan eski Yunan dininin açıklamalarını bir kenara bırakarak tabiat ile ilgilenen felsefecilerin de sonuncusu olacaktır. Aristo'nun tabiatçı fizikçi felsefeciler olarak adlandırdığı bu üçlüden sonra gelen felsefeciler ilgilerini daha çok dini sorulara cevap aramaya yöneltmişlerdir.

Sinoplu Filozof Diyojen

Bir fıçı içinde yaşayan Diyojen'in namını duyan Büyük İskender onu ziyaret edip ihsanda bulunmak istemiş. Yaşadığı fıçı içinde güneşlenirken Diyojen'in yanına gelen Büyük İskender "Dile benden ne dilersen," dediğinde, "Gölge etme başka ihsan istemem," cevabını almış. İskender bu olay üzerine "İskender olmasaydım Diyojen olmak isterdim," demiş.

Gündüz vakti elinde lamba ile Atina sokaklarında dolaşan Diyojen, "Ne arıyorsun?" diye sorduklarında "Adam arıyorum!" cevabını vermiş.

Bir fıçı içinde yaşayan, tek mal varlığı su içtiği çanak olan Diyojen, bir gün çeşmeden avucuyla su içen bir çocuk görünce çanağından vazgeçerek onu da atmış.

Filozof Diyojen'e çevresindekiler "İhtiyarladınız. Artık bundan sonra dinlenmeniz gerek," şeklinde telkinde bulunmuşlar. Diyojen, "Niçin? Eğer koşucu olsaydım, koşunun sonuna doğru yavaşlamam mı gerekirdi yoksa tam tersine, bütün gücümle koşmak zorunda mı kalırdım?" demiş.

Ona ait olduğu söylenen bu sözler gerçekten söylendi mi, yoksa bunlar yakıştırma mıdır? Bilmiyoruz ama ünlü felsefecinin böyle bir yaşam tarzını benimsediği yani mutluluğa, bütün tutkularından sıyrılarak, her türlü bağdan kurtulmuş içsel özgürlükle kavuşulabileceğini savunan bir hayat yaşadığı kesindir.

Anadolu'nun Karadeniz kıyısında, kuzeyindeki en uç noktası olan İnce Burun'un bağlı olduğu eski adıyla Sinope (Adını bir Amazon kraliçesinden aldığı rivayet edilir) olarak bilinen Sinop şehrinde, MÖ 412 yılında dünyaya gelen Diogenes (Diyojen), babası banker Hikesios'un kalpazanlık ve para tahribatı suçlamaları sonucu onunla beraber Atina'ya sürgün edilmiştir. Atina'ya geldiğinde Antisthenes ile tanışmış ve onun öğrencisi olmuştur. Kısa bir süre sonrasında burada bütün gelenekleri reddederek dönemin medeniyet anlayışına karşı çıkmış, böylece hiçbir şeye sahip olmadan yaşama yöntemini benimsemiştir. Yunanca "köpek" anlamına gelen kinik öğretisine uygun yaşamasından dolayı kendisine "Kinik Diyojen" lakabı takılmıştır.

Kinik felsefesinin kurucusu Sokrates'in öğrencisi Antisthenes'tir. Temel ilkesi erdem olan bu felsefe, yaşamın amacının insanın ferdi mutluluğu (Eudaimonia) olduğunu ve buna ancak bilgelik ile ulaşılabilceğini savunur. Bu bilgelige ulaşması için ise dünyevi hiçbir maddiyata ve beşeri hiçbir unvana ihtiyaç duymadan, kişinin kendisine yeterli olması gerekir. Bu erdeme sahip olan ve başkalarına bağımlı olmayan birey, iç huzuruna ve iç özgürlüğüne kavuşabilecektir. Böylelikle her türlü yapmacıklığın dışında doğal bir tabiat insanı olacaktır.

Diyojen Heykeli – Sinop

Diyojen bir gün ciddi bir konudan söz ederken kimse dinlemek için yanaşmayınca kuş gibi ötmeye başlar. İnsanlar çevresine toplanınca da “Maskaralık oldu mu güzelce gelirsiniz ama ciddi konular söz konusu olduğunda umursamazca ağırdan alırsınız,” diye onları kınamıştır. Müzikçilerin lirin tellerini akort edip kendi ruhlarının eğilimlerini uyumsuz bırakmalarına, matematikçilerin Güneş’e ve Ay’a bakıp ayaklarının altını görmemelerine, hatiplerin doğruları söylemeye özen gösterip hiçbir şekilde doğru davranmamalarına, cimrilerin parayı küçümseyip aslında onu her şeyden çok sevmelerine şaşıyordu. Dürüst insanları parayı aşmışlar diye övüp zenginlere imrenenleri kınıyordu. İnsanların sağlık için tanrılara kurban kesip kurban töreninde sağlığa zararlı yemek yemeleri onu kızdırıyordu. Efendilerini yutar gibi yerken görüp hiç yiyecek çalmayan kölelere hayrandı. İnsanların tencere tava satın alırken kenarlarına vurup sesini dinlemelerine ama insan alırken karşıdan bakmakla yetinmelerine şaşıyordu. Platon ona köpek deyince “Doğru, çünkü beni satanlara geri dönüyorum,” dedi. Bir gün tapınak görevlilerini tapınaktan kupa çalmış bir bekçiye götürürken görünce “Büyük hırsızlar küçük hırsızları götürüyorlar,” dedi. Zengin cahile de altın postlu koyun diyordu. Dünyada en güzel şeyin ne olduğu sorulduğunda “konuşma özgürlüğü” dedi.⁷

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere Platon’un “Çılgın Sokrates” (Hocası Sokrates’in delirmiş halini kastederek) dediği Diyojen, insanlardan sözünü esirgemeyen ve onları eleştirmekten kaçınmayan biriydi.

Nitekim bir gün Atina’dan Aegina’ya (Ege Denizi’nde bir ada) gemiyle giderken korsanlarca tutsak edilip Girit’e götürüldü ve köle pazarında satışa kondu. Çığırta “Elinden ne iş gelir?” diye sorunca “İnsanları yönetirim,” dedi. Sonra erguvan işli giysi giymiş bir Korinthosluyu gösterip “Beni ona sat, onun bir efendiye gereksinimi var,” dedi. Bahsettiği kişi Kseniades’di ve onu satın aldı. Korinthos’a götürüp çocuklarına öğretmen yaptı ve evinin tüm yönetimini ona bıraktı.

Doksan yaşlarında iken Korinthos’ta öldüğü söylenir. Ölümüyle ilgili farklı söylentiler vardır. Kimine göre çiğ ahtapot yedikten sonra rahatsızlanıp ölmüştür kimine göreyse intihar etmiştir. Kuduz bir köpeğin ısırması sonucu öldüğü söylense de bu muhtemelen köpek yakıştırmasını ironik hale getirmek isteyenler tarafından uydurulmuştur.

Atina Okulu Freski, Vatikan

⁷ Diogenes Laertios, Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri, s. 266-267-272-273-280

Etkileyici g z llikte konuşmayı bilen ünlü filozof bütün garipliklerine, sataşmalarına ve anormal görülebilecek davranışlarına rağmen saygı ve sevgi görmüştür. Onun bu davranışlarının ardındaki bilgeliği görebilen ve hayata karşı duruşuna hayran olan insanlar tarafından ismi ve  n , ardında yazılı kalıcı bir eser bırakmamasına rağmen yaşatılmıştır. Aslında o herkesin kendi gibi yaşamasını istememiştir; sadece insanlara en kısıtlı şartlar altında bile bir insanın mutlu, bağımsız, erdemli ve yeterli şekilde yaşayabileceği felsefesini anlatmaya çalışmıştır. Doğal ve sade bir yaşama inancını asla yitirmemiştir. Ayrıca  ocukların bütün bir toplumun ortak sorumluluğunda olduğunu da söylemiştir.

Günümüzde felsefe kitaplarında, Antik Yunan medeniyetinin en ünlü filozofları ve bilim adamlarının bir arada olduğu bir resim bulunmaktadır. Esasen bu resim 1509 yılında Raffaello tarafından yapılmış ve “Atina Okulu” adıyla bilinen ünlü fresktir. Bu fresk günümüzde Vatikan Müzeleri içinde yer alan Papalık Odaları’ndan “Stanza della Segnatura”nın bir duvarını kaplamaktadır. İçerisinde Platon, Aristo, Sokrates gibi ünlü isimlerin yer aldığı bu freskte, merdivenlere uzanmış ve elindeki kağıdı inceleyen kişi Diyojen’dir.

Ölümünden sonra Korinthoslular, Diyojen’in anısına bir köpeğin yaslandığı mermer bir sütün dikmişlerdir. Doğduğu yer olan Sinop’un girişine ise 2006 yılında elinde bir fener yanında bir köpek olan ve altta içinde yaşadığı fıçının tasvir edildiği bir Diyojen heykeli dikilmiştir.

Bergamalı Hekim Galen

Antik çağın en ünlü sağlıkçılarından Hipokrates kadar önemli biri de Bergamalı Galenos'tur. MS 129 ya da 130 yılında doğan Galenos, tıpta birçok buluşun sahibi ve eczacılığın atasıdır. Galenos'un Roma İmparatorluk hekimi olarak görev yaptığı dönemde Roma İmparatoru Marcus Aeurelius kendisine bir madalyon armağan etmiş, üzerindeki işlemeli yazı ile Galenos'u "Hekimlerin İmparatoru" ibaresi ile onurlandırmıştır. Galenos, 81 yaşında Bergama'da öldüğünde tıp ve eczacılığa ilişkin birçok yeni tedavi yöntemi ve buluş bırakmıştır.⁸

Antik Roma'nın en önemli hekimi olan Claude Galen, Yunanca Galenos, Latince Galenus olarak bilinmektedir. Varlıklı ve saygın bir ailede dünyaya gelir. Babası Nikon zengin bir mimardır. Oğlunun bir felsefeci olmasını istiyordu. Bu nedenle Galen, Yunan dili, retorik ve felsefe eğitimi aldı. Fakat on altı yaşında geldiğinde babasına hekim olmak istediğini söyledi ve tıp eğitimi almaya başladı. Önce Smyrna'da (İzmir) anatomi öğrendi. Ardından Korint ve İskenderiye tıp okullarında on iki yıl süren uzun bir tıp eğitimi aldı. Yirmi sekiz yaşında Bergama'ya döndü. Gladyatör okuluna cerrah olarak atandı. Burada bilgi ve deneyimlerini geliştirme imkânı buldu ve uzmanlaşarak ünlendi. MS 162'de Roma'ya gitti ve hekimlik yapmaya başladı. Burada bir tıp bilgini olarak ünlendi ve kabul gördü. Roma İmparatorluğu Konsülü olan Flavius Boethus'un karısını hiç kimse tedavi edemezken Galen tedavi etti. O günden sonra Boethus onun yakın dostu ve destekçisi oldu. Roma'daki diğer meslektaşlarını sürekli olarak eleştirmesi birçok ciddi düşman kazanmasına neden oldu. MS 166'da Bergama'ya döndü. Fakat bu dönüşü uzun sürmedi. Üç yıl sonra Roma İmparatoru Marcus Aurelius tarafından saray hekimi olmak üzere Roma'ya çağrıldı. Roma'da yaşadığı bu dönemde en önemli eserlerini yazdı. Tahminen MS 210 yılında öldü.

Galen

⁸ Bergama Kültür ve Sanat Vakfı, Bergamalı Lokman Hekim Galenos, s. 6

Bergama Akropol

Bu kadar ünlü bir hekimin Pergamon'dan (Bergama) çıkmış olması doğaldır. Tarihi boyunca birçok ilke imza atmış, antik dünyayı şekillendiren kentlerden biridir Pergamon. Bu bölümde sadece sağlıkla ilgili kısımlarını konu edineceğim şehrin, diğer önemli yönlerini başka bölümde açıklayacağım.

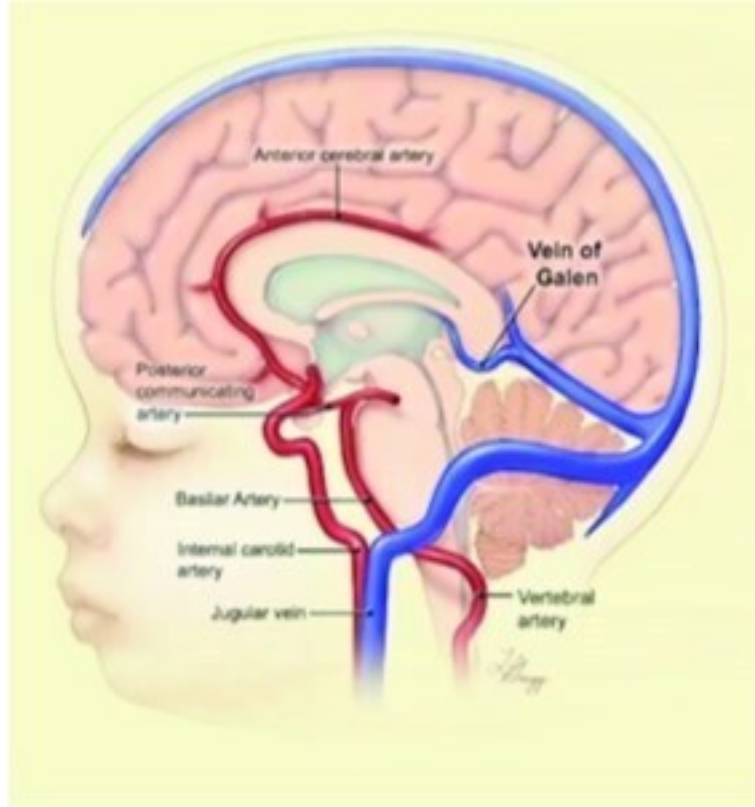
Batı Anadolu'da bugün İzmir'e bağlı Bergama ilçesinde kurulmuş olan kent, MÖ 282 – MÖ 133 yılları arasında Bergama Krallığı'nın başkentiydi. Son kral III. Attalos MÖ 133'te topraklarını Roma İmparatorluğu'na miras olarak bırakınca kent Roma'nın bir eyaletine dönüştü. Dolayısıyla bu kentte doğan Galenos bir Roma vatandaşıydı.

Bergama tıbbın, eczacılığın ve hekimliğin beşiğidir. Bergama'da tıp bilimine temel oluşturan iyileştirme yöntemleri keşifleri şunlardır:

Psikoterapi	(Telkinle tedavi)
Fizyoterapi	(Fizikle tedavi)
Helioterapi	(Güneşle tedavi)
Teatroterapi	(Tiyatroyla tedavi)
Musicoterapi	(Müzikle tedavi)
Terroterapi	(Çamurla tedavi)
Hidroterapi	(Suyla tedavi)
Klimoterapi	(Sıcak-soğukla tedavi)
Jimnoterapi	(Sporla tedavi)
Biblioterapi	(Okumayla tedavi)
Farmacoterapi	(İlaçla tedavi)
Teoterapi	(İnançla tedavi)
Kaptoterapi	(Boşaltımla tedavi)
Antidoterapi	(Panzehirle tedavi)
Aromaterapi	(Meyve, bitki kremleriyle tedavi)
Fitoterapi	(Bitki, otlarla tedavi)
Hipnoterapi	(Uyutmayla tedavi)
İncibatioterapi	(Rüyayla tedavi)
Apiterapi	(Arı ve ürünleriyle tedavi)
Thalassoterapi	(Deniz suyunu ısıtarak kullanma yoluyla tedavi)
Hirudoterapi	(Sülükle tedavi)

İlkler Bergama'sında Galenos, tıpta ve eczacılıkta birçok ilke imza atmıştır. Toplardamar ve atardamar arasındaki farkı kavramış, kalbin anatomisini ve damar sistemini keşfetmişti. Galenos'un adı dolaşım sistemi ile ilgisinden dolayı, beyin lobları arasında arka tarafta yer alan bir toplardamara verilmiştir. Bu damarın adı "Vein of Galen" (Galen Damarı) olarak bilinmektedir. Nabız sayısının sağlığın ölçütü olduğunu keşfeden de odur. Her gözlemini ya da ulaştığı her sonucu yazıya geçirdi. Böylece kendinden sonra gelen tıp bilginlerine eşsiz bir kaynak ve birçok anahtar miras bıraktı.⁹

⁹ Bergama Kültür ve Sanat Vakfı, Bergamalı Lokman Hekim Galenos, s. 12-13

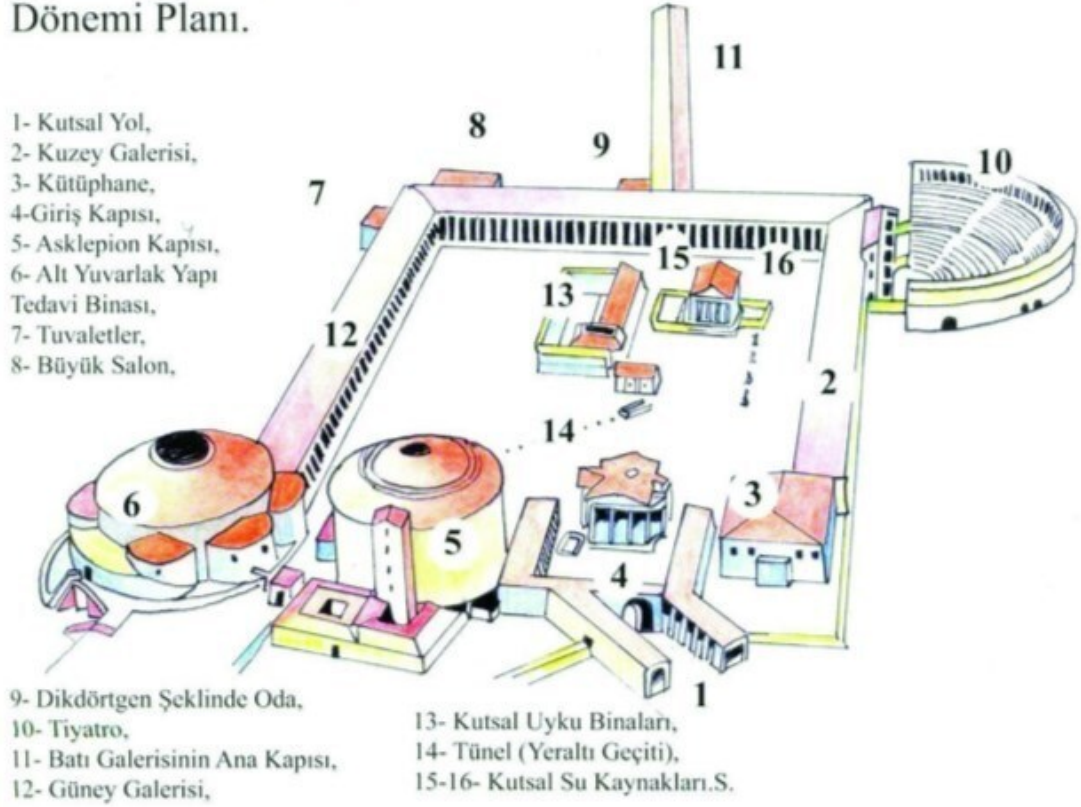
Galen Damarı

Bergama’da ovaya hâkim bir tepenin üzerine kurulu ve surlarla çevrili olan, içerisinde Athena Tapınağı, Zeus Altarı, saray, tiyatro ve diğer yapıların bulunduğu Akropol’ün aşağısında Orta Kent kısmında Hekim Tanrı Asklepios’a adanmış bir sağlık merkezi olan Asklepion bulunur. Burada rahip hekimler çalışırdı.

Asklepios; tıp tanrısı, hekimler tanrısı ve sağlık tanrısıdır. Yunan mitolojisinde Apollon’un oğlu olarak geçer. Apollon çocuğunu yetiştirmesi için at adam Kherion’a verir. Asklepios’a hekimlik sanatını öğreten Kheiron bütün at adamlar gibi doğanın içinde yaşayan, doğanın sırrına ermiş bir varlıktır. Sağlığın kaynağı da doğada olduğuna göre; Kheiron açık havada, güneşin altında şifalı otlardan ve sulardan yararlanma yollarını bilir. Asklepios böylece usta bir hekim olarak yetişir, hekimliğin ve cerrahlığın tüm bilgilerini edinir. Elinden hiç ayırmadığı ve yorulduğunda yaslandığı asası ile tasvir edilir. Asklepios’un asa ile temsil edilmesi, hekimliğin kısa sürede öğrenilmediğini, ihtiyarlayıp asaya dayanıncaya kadar hekimin öğrenmeye ve tecrübe kazanmaya gereksinim duyduğunu belirtmek içindir. Asklepios’tan sonra yerine sağlık ve temizlik tanrıçası “Hygieia” geçer. Bugün pek bilinmese de sağlık ve temizlik anlamında kullandığımız “hijyen” kelimesi ondan gelir.

Asklepion'un Roma Dönemi Planı.

- 1- Kutsal Yol,
- 2- Kuzey Galerisi,
- 3- Kütüphane,
- 4-Giriş Kapısı,
- 5- Asklepion Kapısı,
- 6- Alt Yuvarlak Yapı Tedavi Binası,
- 7- Tuvaletler,
- 8- Büyük Salon,

- 9- Dikdörtgen Şeklinde Oda,
- 10- Tiyatro,
- 11- Batı Galerisinin Ana Kapısı,
- 12- Güney Galerisi,

- 13- Kutsal Uyku Binaları,
- 14- Tünel (Yeraltı Geçiti),
- 15-16- Kutsal Su Kaynakları.S.

Asklepion, Bergama

Asklepionlar, Sağlık Tanrısı Asklepion adına yapılır ve dünyanın ilk hastaneleri olarak kabul edilir. Antik çağda iki yüzden fazla Asklepion inşa edildiği biliniyor ve bunlardan üç tanesi en meşhurlarıdır; Epidauros, Kos ve Bergama Asklepionları. Burada perhiz yapmak, sıcak ve soğuk

suda yıkanmak, beden hareketi uygulamaları, şifalı sular, tuz odasında kalma, şifalı otlardan yapılmış ilaçlar, otlardan hazırlanmış kremlerle yağlanma ve çamur banyoları hastalara uygulanan başlıca tedavi yöntemleriydi. Fakat burada uygulanan bir yöntem vardır ki aradan yüzyıllar geçtikten sonra modern tıbbın gelişmesiyle birlikte değeri ve önemi anlaşılmıştır. Bu “Telkin Yöntemi” idi. Asklepion’da görevli hekimler uyguladıkları tedavi yöntemlerinin dışında, iyileşme sürecinde en önemli etkenin hastanın morali olduğunu gözlemlemişler. Bu sebeple hastaların kaldıkları odaların koridorlarındaki tepelerde küçük delikler bulunur ve bu deliklerden hastalara, hekimler düzenli aralıklarla moral verici sözler söylerlerdi. Ayrıca hastaların bu süreç içerisinde moral bulacakları etkinlikleri izlemeleri için 3500 kişilik tiyatrodaki gösteriler düzenlenirdi. Müziğin insan ruhundaki ve bedenindeki iyileşme etkisini keşfeden hekimler, müzikle tedavi uygulaması da yapmış ve hastalara antik çağ enstrümanlarıyla çeşitli ezgiler çalınmış. Rahip hekimler, hastaların gördüğü rüyaları da yorumlamış.

Yılanlı Sütun

MÖ 4. yüzyılın ilk yarısında kurulan Bergama Asklepionu kutsal alanının, Pergamon şehri ile bağlantısı, “Via Tecta” (Kutsal Yol) denilen, üzeri tonozla örtülü bir yol ile sağlanmaktaydı. Giriş kapısı üzerinde “Bütün Tanrıların kutsiyeti için Asklepion’a ölüm girmesi yasaktır,” yazısı yer almaktaydı. Kutsal Yol (Via Tecta), kutsal alanın giriş kapısına (propylon) kadar devam etmekte ve hastaları havanın olumsuz koşullarından korumaktaydı. Asklepionlara asla ölümcül hastalar kabul edilmezdi. Bundaki en büyük sebep; hastalar tedavi edilemeyen ve ölen bir hastayı gördüğünde, tedavi sürecinin olumsuz etkilenmesiydi. Fakat bir diğer sebebi de Asklepion’un prestijini korumaktı. Eğer prestijini kaybederse bu aynı zamanda gelen hastaların (özellikle varlıklı hastaların) ve yapılan bağışların kesilmesi demektir.

Bergama Asklepionu'nda üzerinde aynı tasta süt içen iki yılan kabartması olan bir mermer kaide bulunur. Rivayet odur ki; Hekimler İmparatoru Galen, iyileşemeyeceği görüşüyle Asklepion'a kabul etmediği hastanın ailesine haber gönderir ve gelip almalarını söyler. Adamcağız bir çam ağacının altında beklerken, yanındaki süt kasesine iki yılanın zehirlerini boşalttığını görür ve intihar amacıyla içer. Oğulları geldiğinde onun öldüğünü sanırlar ancak ölmeyip bayılmıştır. Uyandığında iyileşmeye başladığını fark eder. Galen'e iyileşen hastayı yeniden gösterdiklerinde yılan zehrinin aynı zamanda şifa verici bir panzehir olduğunu anlar. Bundan sonra Asklepion'un sembolü Hekim Tanrı Asklepios'un asasına sarılmış iki yılanın asanın tepesindeki kâsedan süt içmesi figürü olacaktır. Sonrasında bu sembol tıbbın ve eczacılığın da simgesi olmuştur. Günümüzdeki modern tıp sembolündeki tek fark asanın üzerinde Hermes'in bir çift kanadının bulunmasıdır.

Galen ve Hipokrat

Hippokrates'in öğretileri, Asklepionlara olan inanç ve Roma İmparatorluğu'nun hekimlere verdiği önem ve değerin artması Galen'in çalışmalarını şekillendirmişti. Günümüzde dünyanın tüm ülkelerinde tıp okulunu bitirenler mesleklerine "Hippokrat Yemini" ederek başlarlar. Hippokrat'ın başlattığı ve ondan sonra gelen Diokles, Empedokles gibi hekimlerin yaptığı işleri geliştiren ve ilerleten, çığır açıcı keşiflerde bulunan ise Galen'dir. Galen, Roma'da yaşadığı dönemde bir hekimin anatomi bilgisinin olması gerektiğini söylemiş ve bu nedenle anatomik deneyler yapmaya başlamıştır. Önce maymun ve domuzlar üzerinde sonra kadavralarda incelemelerde bulunmuş; beyin, kalp ve diğer organları, damarları, sinir sistemini, kaslar ve kemikleri incelemiş, bu çalışmalarını ve çıkardığı sonuçları yazıya dökmüştür. Bu incelemelerin bir kısmını herkese açık bir alanda yapmıştır. Bu gösterileri yalnızca hekimler ve tıp öğrencileri değil, filozoflar, sporcular ve konuya ilgi duyan herkes tarafından izleniyordu. En önemli iki keşfini bu gösteriler sırasında herkese kanıtlamıştır. Fakat zamanla özellikle rakip meslektaşları ve din adamları tarafından aldığı tepkiler sonucu, bu gösterileri iptal etmiştir.

Galen Heykeli, Bergama

Galen'e göre insan bedeni dört sıvıya sahiptir. Bunlar; kan, safra, phlegma (solunum yolundan gelen balgam) ve khole-mukus'tur. Galen aynı ilacın farklı kişilerde denenmesinin aynı sonucu vermediğini görür ve ilaçların kişilere göre farklı miktarlarda verilmesi gerektiğini tespit eder. Hastalığın derecesine göre ilacın ayarlanması gerektiği ayrıca ısı derecelerini ayarlamak, yumuşatmak, seyreltmek gibi işlemlerin uygulanması gerektiğinin keşfini yapmıştır. Vücudun doğuştan gelen bir ısıya sahip olduğunu, bu ısının kalp atışlarıyla sağlandığını ve kan yoluyla damarlardan tüm vücuda yayıldığını ilk tespit eden de odur. Galen bir kadavrada onu oluşturan tüm organlar ve diğer öğeler olmasına karşın bu ısının yok olduğunu, böylece kadavranın soğuduğunu ve “bir gün havadan pneuma'nın çıkarılmasının mümkün olduğunu” söylemiştir. Kastettiği şey oksijendi ve bu XVII. yüzyıla kadar bilinmeyecekti. Ses telleri siniri olan “nervus rekuriens in ferioronun” onun tarafından bulunmuştur. Bu buluşundan dolayı ses teli sinirleri arasındaki örümcek ağı gibi dallara “Galen Halkası” adı verilmiştir.

Galen ilaç yapımı üzerine detaylı incelemelerde ve araştırmalarda bulunmuş, bu ilaçlara “Panacea” (Deva) adını vermiş ve bedensel ya da ruhsal hastalıkların yol açtığı ağrı, sıkıntı, endişe gibi rahatsızlıkları giderdiğini keşfetmiştir. Galen önemli bir farmakologdur. Başta afyon olmak üzere yaşadığı çevrede yetişen güzellavrat otu (atropas belledonna), ebicehil karpuzu (cologuinte) gibi birçok bitki üzerinde çalışmalar yapmıştır. İlaç olarak sürekli kullandığı bitkileri yaşadığı yerin yakınlarına ekmiş ayrıca bu bahçesine yeni bitkiler de ekleyerek onlar üzerinde araştırmalar yapmıştır. Aloe'yi tıbbı kazandırmıştır. Böylelikle ecza biliminin atası olmuştur. Uyuşturucu bitkileri sınıflandırmış ve bunları fitoterapi uygulamalarında kullanmıştır. “Narkotik” kelimesinin de ilk kez Galen tarafından kullanıldığı öne sürülmektedir.

Galen döneminde hastalar bugünkü muayenehaneleri andıran “Laterion” adı verilen özel yerlerde muayene edilir. Hekim tarafından önerilen ilaçlar “Apotheca” adı verilen ve eczanelerin başlangıcı olan yerlerde yapılır, ayrıca Galen tarafından önerilmiş olan “Panacea” ve diğer afyon içeren ilaçlar Apotheca'larda hazır bulundurulur; ilaçların Galen'in önerilerine uygun hazırlandığını, denetiminden geçtiğini ve güvenle kullanılabileceğini belirtmek için üzerlerine “Terra Sigillata” denilen simgeler konulurdu. “İlaçlara güven sağlayan marka” anlamına gelen ve kilden yapılmış mühürlerle basılan bu simgeler, önceleri keçi başı resmi olup zamanla Tanrıça Diana'nın başının resmine dönüştürülmüştür. Bu mühürlerin üzerindeki resim kalıplarının biçimi her yıl değiştirilerek ilaçların yıllık denetimden geçmesi sağlanmıştır.¹⁰

Bitkilerden şifalı reçetelerin basılması işi ise Bergama Kralı III. Attalos döneminde olmuştur. Mezopotamya'da başlayan bilgi birikimi önce Batı'ya taşınmış ardından IX. yüzyılda Doğu'nun bilginleri tarafından İslam'ın kadercilikten çıkıp, insanın kendi hayatına etki ettiği görüşünü benimsediği bir zamanda incelenmiş ve geliştirilmiştir. Üzerine yeni keşifler eklenen ve böylelikle geliştirilen bu ilim hazinesi, Haçlı Seferleri'yle birlikte yeniden Batı'ya taşınmıştır. Doğu – Batı arasındaki bu ilim ve bilim transferi sonucu insan uygarlığı çağ atlamıştır.

Felsefe ile de uğraşan Galen'in fikirleri, yaygınlaşmakta olan Hristiyanlık inancı ile bağdaşıyordu. Bu nedenle Galen'in araştırma ve tezleri kilise tarafından kabul görmüştür. Galen'in yazılı eserlerinden çoğu kaybolmuş sadece az bir kısmı kilisenin himayesine alındığı için korunabilmiştir. Tıp tarihine adını altın harflerle yazdırmış olan Galen, yaptığı önemli buluşlar neticesinde, ölümünden sonra arkasında bugün büyük bir vefa borcu taşıdığımız önemli miraslar bırakmıştır.

¹⁰ Prof. Dr. Turhan Baytop, Eczacılığın Babası Galenos

Masalcıların Piri Ezop

İnsan tarih içinde bir parçası olduğu tabiattan uzaklaştıkça, anlattığı veyahut yazdığı hikâyeye ya da masallarla tabiatla olan bağını korumak istemiştir. Birçok kavmin sembolü aslan, kurt, geyik, at ya da ayı gibi bir hayvan olmuştur. Veyahut eski Mısır'da olduğu gibi onu tanrısallaştırmıştır. Dilinden anlamadığımız hayvanları masallar vesilesiyle konuşturmuş ve hiciv yoluyla ahlaki dersler verdirmişiz. Bu türde masalcıların piri olan Ezop, Anadolu'lu olduğu halde Batı mizahına kaynaklık etmiştir.

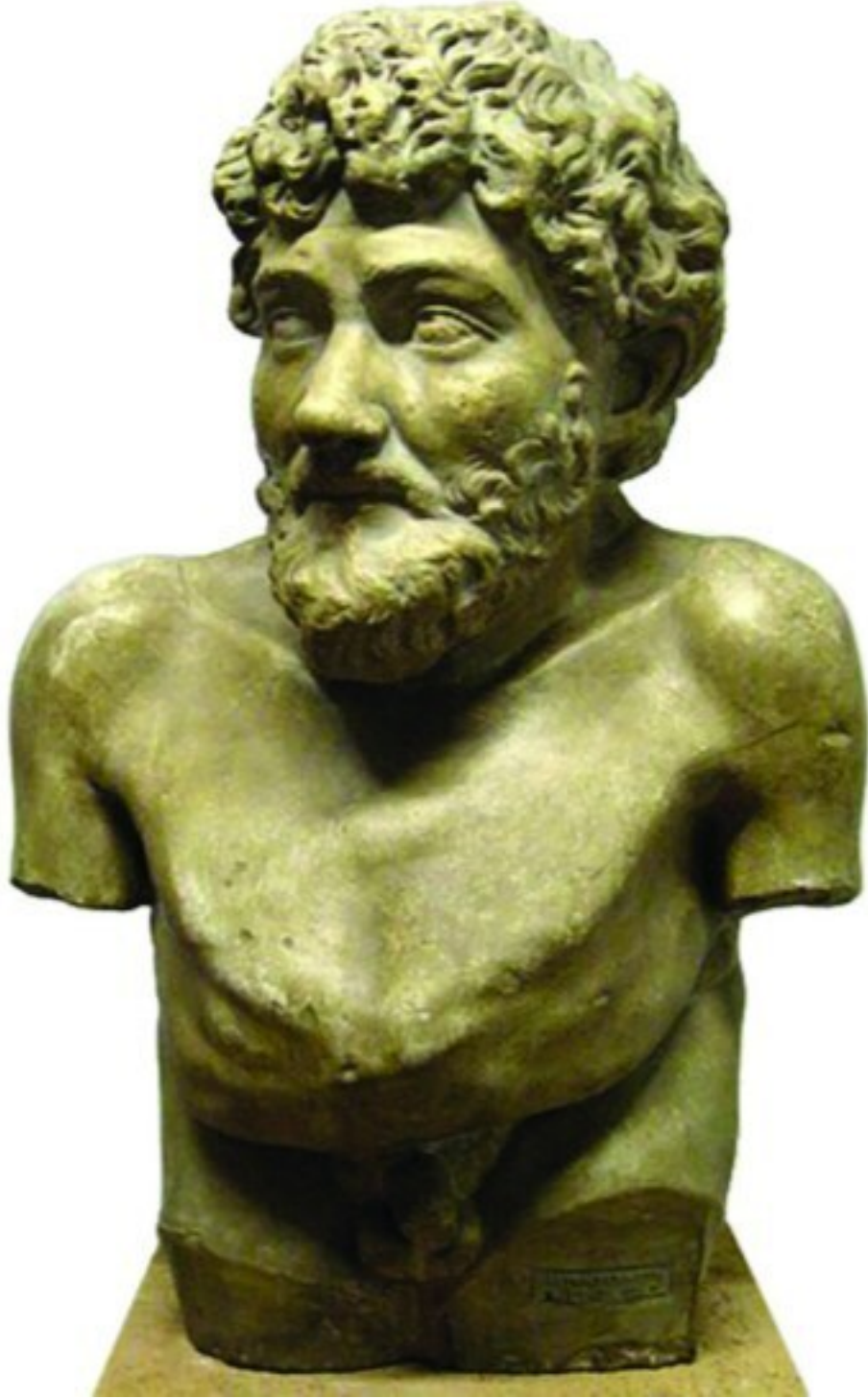
Yaşamı üzerine çelişkili bilgiler olmakla beraber hakkındaki bilgileri İskenderiye Kütüphanesi'nin kurucusu, yazar, filozof, siyasetçi ve kütüphaneci Demetrius Phalereus'tan (MÖ 350-280) ve Yunan tarihçi ve biyografi yazarı Mestrius Plutarchus'tan (MS 46-120) ediniriz. Ezop (Aisopos), Anadolu'nun antik bölgelerinden biri olan Frigya'nın Amorium kentinde (bugünkü Afyonkarahisar ilinin Emirdağ ilçesi yakınları) MÖ VI. yüzyılda doğmuştur. Ege Denizi'nde bir ada olan Sisa (Samos) hükümdarının kölesi olmuş ve bu esnada hayvanlarla ilgili anlattığı hikâyelerle beğeni kazanmıştır. Son efendisi olan bir filozof tarafından azat edildikten sonra birçok şehri dolaşmış, masallarını anlatmış ve zamanla ünlenmiştir. Ünü o kadar büyümüş ki zenginliği ile nam salmış Lidya Kralı Krezüs (Kroisos ya da Karun) onu sarayına davet etmiş. Krezüs'ün sarayında anlattığı zekice ve ince fabllar, kralın sevgi ve saygısını kazanmasını sağlamış. Ardından yine şehir şehir dolaşmaya devam eden Ezop, Yunanistan'da Parnasos Dağı'nın güneybatısında bulunan Delphi şehrine gider. Buradaki Apollon Tapınağı rahiplerinin hile ve açgözlülüğüne kızarak onları hicivettiği sert eleştirilerle dolu fabllar anlatır. Bu, onun için adeta sonun başlangıcı olacaktır. Nitekim Delphi Yunanlılar için çok önemli bir dini merkezdi. Hal böyleyken tapınak rahiplerinin toplum içerisindeki gücü ve etkinliği büyüktü. Düşmanlıklarını kazanan Ezop'un tapınağa ait bir altın kadehi çaldığını iddia ettiler. Hiç kimsenin savunmaya cesaret edemediği Ezop, kayalardan atılmak suretiyle ölüme mahkûm oldu.

Ezop, kambur ve çirkin bir adam olarak tasvir edilmektedir. Ona dair bilinen en yaygın tasvirler Diego Velásquez'in Ezop portresi ve Elbani'nin Ezop büstüdür.

Fabl türünün kurucusu olarak kabul edilen Ezop, masallarının hiçbirini yazmamıştır. Ezop masalları manzum olarak dilden dile aktararak anlatılmış, ilk kez yazıya kendisinden üç yüz yıl sonra geçirilmiş didaktik ürünlerdir. İlk kez MÖ 300 yılında Demetrios Phalereus tarafından, ikinci kez MS 100 yılında Babrios adlı bir şair tarafından on kitap halinde yeniden derlenip yazılmıştır. Ayrıca Latin edebiyatında Augustus ve Quintilianus onun masallarını çok beğenirler. Bu masalların mutlaka Latin diline aktarılması gerektiği bildirirler. Phaedus, masalları ilk kez Latinceye aktarır. Bundan sonra Avianus da masalları yazmayı dener. XIV. yüzyılda Planudes adlı bir rahip masalları düzyazı şeklinde yazar.

Ezop – İspanyol Ressam Diego Velázquez 1638

Ezop, Villa Albani, Roma

XVII. yüzyılda ise fabl ustası sayılan La Fontaine, büyük oranda bu masallardan yararlanarak La Fontaine Masalları diye anılan eserini ortaya koyar.¹¹

Ezop, masallarında hayvanlardan oluşan bir dünya yaratmış ve bununla içinde yaşadığı dönemin insanlarını gündelik yaşamlarındaki iktidar kavgalarını, hileler, inat, kıskançlık, acımasızlık, tuzak kurma çabalarını, güçsüzü ezme, haksızlık, yanlış yönetim şekli gibi yönlerini eleştirmiştir. Hayvanlar arasındaki ilişkilerden insanlara ders verici anlamlar çıkarılan bu masallar, günümüzde çocuklar için

¹¹ Doç. Dr. İ. Çetin Derdiyok, Sadi'nin Bostanı ve Ezop Masallarında Ortak Temalar, s. 2

görülse de Antik Yunan, Helenistik ve Roma dönemlerinde yüzlerce yıl devrin önemli politik ve felsefi tartışmalarında anlatılırdı. Konuşmacılar, Ezop'un fablları vasıtasıyla karşılarındakilere ders verir ve onları Ezop'un fabllarındaki hayvanların düştüğü hataya ve komik duruma düşmemeleri için bir anlamda uyarırlardı. Sokrates, ölümü beklediği son saatlerdeki konuşmalarında ondan söz etmiştir.

TİLKİYLE TEKE

Tilkinin biri bir kuyuya düşmüş, bir türlü çıkamazmış. Oradan bir teke geçmiş, susadığı için kuyuya bakmış, tilkiyi içeride görünce, "Bu su iyi mi? İçilir bir şey mi?" diye sormuş. Tilki işi babacanlığa vurup suyu bir övmüş, bir övmüş, tekenin ağzının suyunu akıtmış. "Hiç durma, in aşağı!" demiş. Teke onun sözlerine kanmış, zaten susuzluktan da dili damağına yapıştırmış, hiç düşünmeden aşağı inmiş. Susuzluğunu giderdikten sonra akli başına gelir gibi olmuş, tilkiye, "Eee! Nasıl çıkacağız buradan?" diye sormuş. Tilki, "Sen hiç merak etme; ben buradan ikimizi de kurtarmanın yolunu biliyorum. Sen şimdi doğrulup ön ayaklarını duvara dayar, boynuzlarını da havaya dikersin; ben tırmanıp çıkar, sonra seni de çekerim," demiş. Teke bu akli pek beğenmiş, hemen razı olmuş; tilki arkadaşının bacaklarından omuzlarına, omuzlarından boynuzlarına atlayıp kuyunun ağzına varmış, hemen oradan uzaklaşmış. Tekenin "Biz böyle mi sözleştik? Sen sözünde durmaz mısın?" diye sitem ettiğini duyunca dönmüş: "Be herif! Senin çenende kıl olduğu kadar kafanda da akıl olsaydı, nasıl çıkacağını düşünmeden hiç iner miydin bu kuyuya?" demiş.

Aklı başında bir insan, sonunun ne olacağını düşünüp incelemeyen, hiçbir işe girişmemelidir.

DIŞI ASLANLA TİLKİ

Tilkinin biri bir dışi aslan görmüş; "Her seferinde doğura doğura bir tanecik doğuruyorsun," diye alay etmiş.

Aslan dönmüş, "Doğru söyledin bir tanecik doğururum; ama bir aslan doğururum," demiş. Bir şeyin değerini ölçmek için azlığına çokluğuna bakmamalı; neye yarıyor, ona bakmalı.

KURLARLA KOYUNLAR, BİR DE KOÇ

Kurtlar koyunlara elçi göndermiş, başlarındaki köpekleri kendilerine verirlerse aralarında bir daha bozulmayacak bir barış kurulacağını söylemişler. Koyun kısmı akılsız olur, peki demişler; ama bir koç kurlara dönüp "Sözünüze nasıl inanır da gelip sizinle yaşarım?" demiş, "Başımızda köpek varken bile ben rahat rahat otlayamıyorum, köpek olmayınca neye varır benim durumum?"

Düşmanlarımızın dediklerine inanıp da bizi koruyanları, güvenliğimizi sağlayanları başımızdan kaldırmayalım, sonra durumumuz kötü olur.

Şu Bizim Noel Baba

St. Nikolaos, Piskopos Nikolas, Santa Klaus, Kris Kringle, Papa Noel ya da bizim tabirimizle Noel Baba'nın evinin bugün Finlandiya'nın Kuzey Kutup Dairesi'ndeki Lapland bölgesinin merkezi olan Rovaniemi şehrinde olduğu söylene de oraya gidenler gerçekte turistik hediyeler satan bir yer ile geyik ve Husky köpekleri ile yapılan güzel bir gezinti ve bir doğa harikası olan Aurora Borealis'i (Kuzey ışıkları) seyretmekten öteye gidemezler. Reklamı başarılı ve bilinçli yapılmış bir pazarlama harikasıdır bu durum. Her yılbaşında çocukların hediye beklediği Noel Baba aslında Ortodoksların en önemli gördüğü aziz olan bir Anadolu insanıdır. Bu topraklarda doğmuş ve yine bu topraklarda gömülmüştür.

Nikolaos, MS III. yüzyılın sonuna doğru günümüzün önemli antik kentlerinden biri olan Patara'da dünyaya gelir. Varlıklı bir hububat tüccarı olan babası Epifanes ve annesi Nonna ilk çocuklarına evliliklerinin otuzuncu yılında kavuşurlar. Bu kutsal gün, Ortodoks Rus kilisesine göre 29 Temmuz, Jülyen takvimine göre 11 Ağustos, Gregoryen / Miladi takvime göre de 24 Ağustos'tur. Bebeğe onu vaftiz etmeye gelen ve Xanthos yakınlarındaki bir kilisede başrahiplik yapan amcasının adı verilir, yani Nikolaos. Genç yaşta ailesini salgın bir hastalıktan kaybeder, amcasının ve keşişlerin yanında büyür. Nikolaos, henüz genç bir yaşta iken Mısır ve Filistin'e gider. Hacı olmak için Kudüs'e gidip döndüğünde doğduğu yer olan Patara'yı terk eder ve Myra'ya yerleşir.

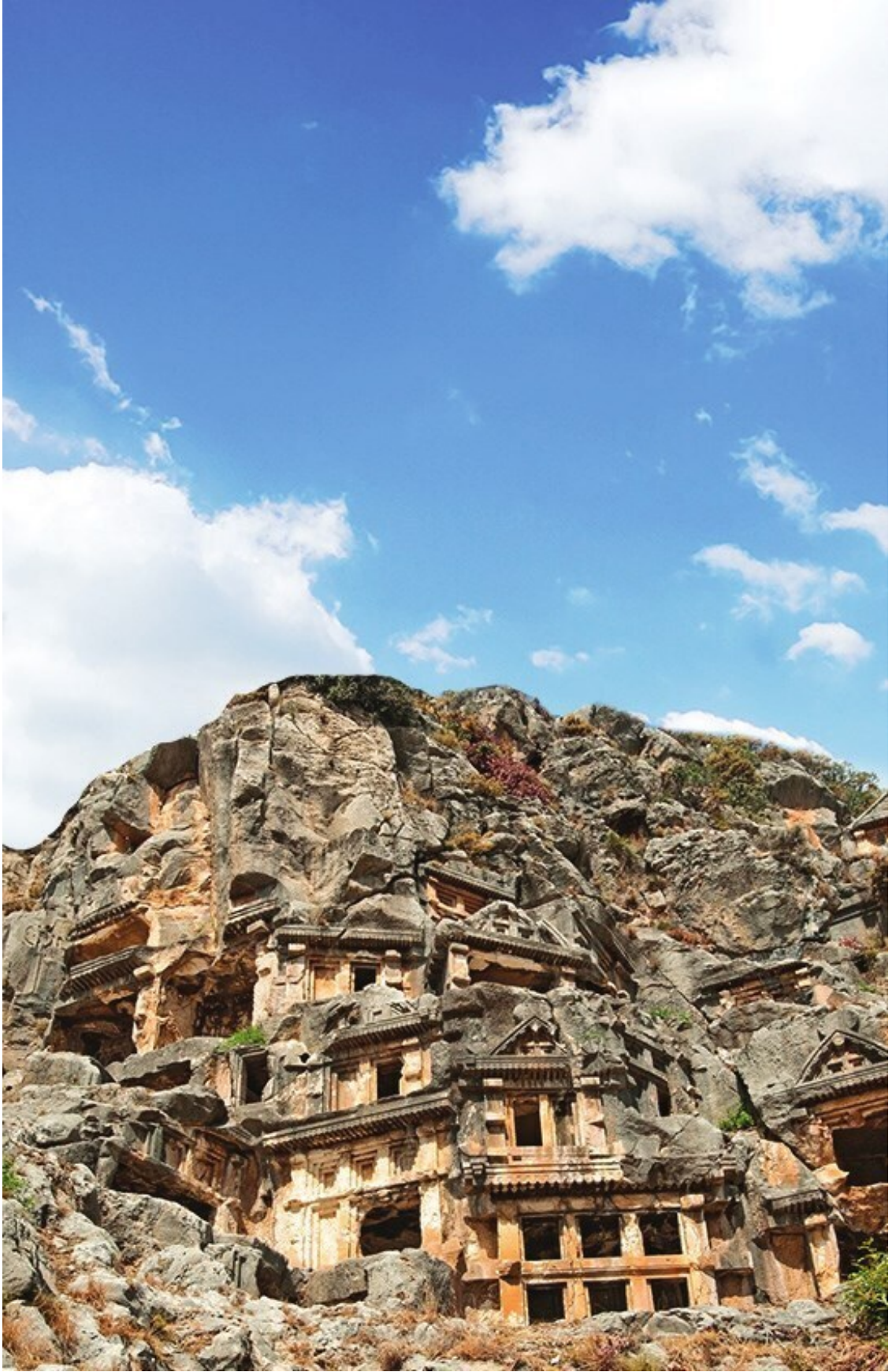

Aziz Nikolaos Heykeli, Demre, Antalya

Myra, Antalya'nın Demre ilçesinde bulunan bir antik kenttir. Helenistik dönemde kurulan Likya Birliği'nin altı büyük kentinden biridir. Hristiyanlığın başlangıcından itibaren Likya'nın en ünlü ve önemli kenti Myra'dır. Bu dönemdeki ününü Aziz Nikolaos'a borçludur. Aziz'in, öğretisini geliştirdiği ve ününü yayarak tüm yaşamını tamamladığı yer Myra'dır.¹²

Roma İmparatorluğu'nda MS I. yüzyıldan MS IV. yüzyıla kadar (MS 313 Roma İmparatorları I. Konstantin ve Licinius tarafından Milano fermanı imzalanmış ve Hristiyanlar dinlerini yaşamakta özgür bırakılmışlardır) Hristiyanlık yasaklı bir din olmuştur. Likya şehirlerinden biri olan Myra, Nikolaos döneminde Roma İmparatorluğu'nun toprakları içerisindeydi. Roma hâlâ eski çoktanrılı inancını koruyordu ve Hristiyanlık, özellikle İmparator Diocletianus döneminde büyük zulme uğradı. Diocletianus'un yayınladığı sert bildiriye göre; bu dine inananlar öldürülecek, kiliseleri yakılacak, kitaplarına el konulacak ve kilise önderleri tutuklanacaktı. Bu zulümden Myra başpiskoposu olan Nikolaos da nasibini almış, hapse atılmış ve işkence görmüştür. MS 305 yılında tahttan çekilen Diocletianus'tan sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nun başına I. Konstantin geçti ve diğer tüm Hristiyanlarla birlikte Nikolaos'un da mahkûmiyeti böylelikle sona erdi.

¹² Editör Ahmet Faik Özbilge, İzmir'den Antalya'ya, s. 339

Myra Antik Kenti

“Tanrı’nın hizmetkârı, kudretli Nikolaos’un kutsanmış kenti,” der İmparator Konstantin. Artık tanrı tekil anılmaktadır. Tektanrı dönemi başlamıştır, çoktanrılı Likya’da.¹³ MS 325 yılında I. Konstantin tarafından Hristiyan dünyası için son derece önemli yedi konsülden ilki olan Nikea (İznik) Konsülü toplanır. Üç yüz on sekiz din adamının katıldığı bu konsüle, Myra başpiskoposu olarak Nikolaos da katılır. Bu konsülün amacı, uzun süredir baskı altında olan Hristiyanlık inancı ile ilgili imparatorluğun farklı yerlerinde farklı inanış biçimlerinin oluşması ve kiliseleri derinden etkileyen bu tartışmaların büyük boyutlara ulaşmasıdır. Özellikle İsa hakkındaki “Tanrı’nın oğlu mu yoksa sadece onun bir peygamberi olarak tanrı değil, bir insan mıdır?” tartışması en önemli konudur. Bir tarafta Patrik Alexander diğer tarafta onun “Baba-Oğul-Kutsal Ruh” üçlemesine karşı çıkan, Antakya dini lideri Arius vardır. Nikolaos, Patrik Alexander taraftarı olmuştur. Bu tartışmalar sonucunda Antakya dini lideri Arius aforoz edilmiş ve Patrik Alexander’ın öğretisi kabul görmüştür. Bu konsül aynı zamanda günümüz Hristiyanlık inancına yön vermiş olmasıyla da oldukça önemlidir. Nikolaos, konsül sonrası piskoposluk görevine devam eder. Bu sırada ailesinden kalan büyük serveti yoksullar ve ihtiyacı olanlar için harcamaya karar vermiştir. Bu yardımseverliği sayesinde sevilen biri olmuştur.

Yardımseverliği ile ilgili birçok hikâyesi vardır Nikolas’ın, en bilineni ise yoksul üç bekâr kız kardeşinkidir. Bu hikâyeye göre o dönemde kızlar çeyizsiz evlenemezdi ve üç bekâr kızı olan fakir bir baba kızlarını nasıl evlendireceğini kara kara düşünürken büyük olanı diğer kardeşlerinin evlenebilmesi için kendisini esir pazarında satmayı teklif eder. Noel arifesinde evlerinin önünden geçerken konuşmalara şahit olan Nikolas bu yoksul aileye yardım etmeye karar verir. 25 Aralık sabahı, aile henüz uykuda iken açık pencereden içeri, çeyize yetecek kadar altın atar. Uyandıklarında bir mucizenin gerçekleştiğine inanan aile, evlilik hazırlıklarına başlar ve böylece büyük kız evlenir. Aynı mucize bir sonraki Noel’de de ortanca kız için gerçekleşmiş, fakat bir sonraki yıl en küçük kız kardeşe sıra geldiğinde Nikolas pencerelerin kapalı olduğunu görünce son altın kesesini de çatıya tırmanarak bacadan aşağı atmış ve bu sefer de ocak üstünde kurumakta olan çorabın içine düşmüş. Bu hikâye yüzyıllardır birçok ikonada Aziz Nikolas üç fakir kız kardeşe birer altın top veya elma verirken tasvir edilmiştir. Bu arada Nikolas bu yardımseverliği bir gelenek haline getirmiş ve her yıl gizlice 25 Aralık sabahı Myra’nın fakir aileleri kapılarının önünde altın veya hediye bulur olmuşlar. Böylece 25 Aralık sabahı Hristiyan âleminde insanların birbirine hediye verdiği bir Noel geleneğini farkında olmadan başlatmıştır.¹⁴

¹³ Nevzat Çevik, Taşların İzinde Likya, s. 105

¹⁴ Editör Ahmet Faik Özbilge, İzmir’den Antalya’ya, s. 340

Aziz Nikolaos Heykeli, Demre, Antalya

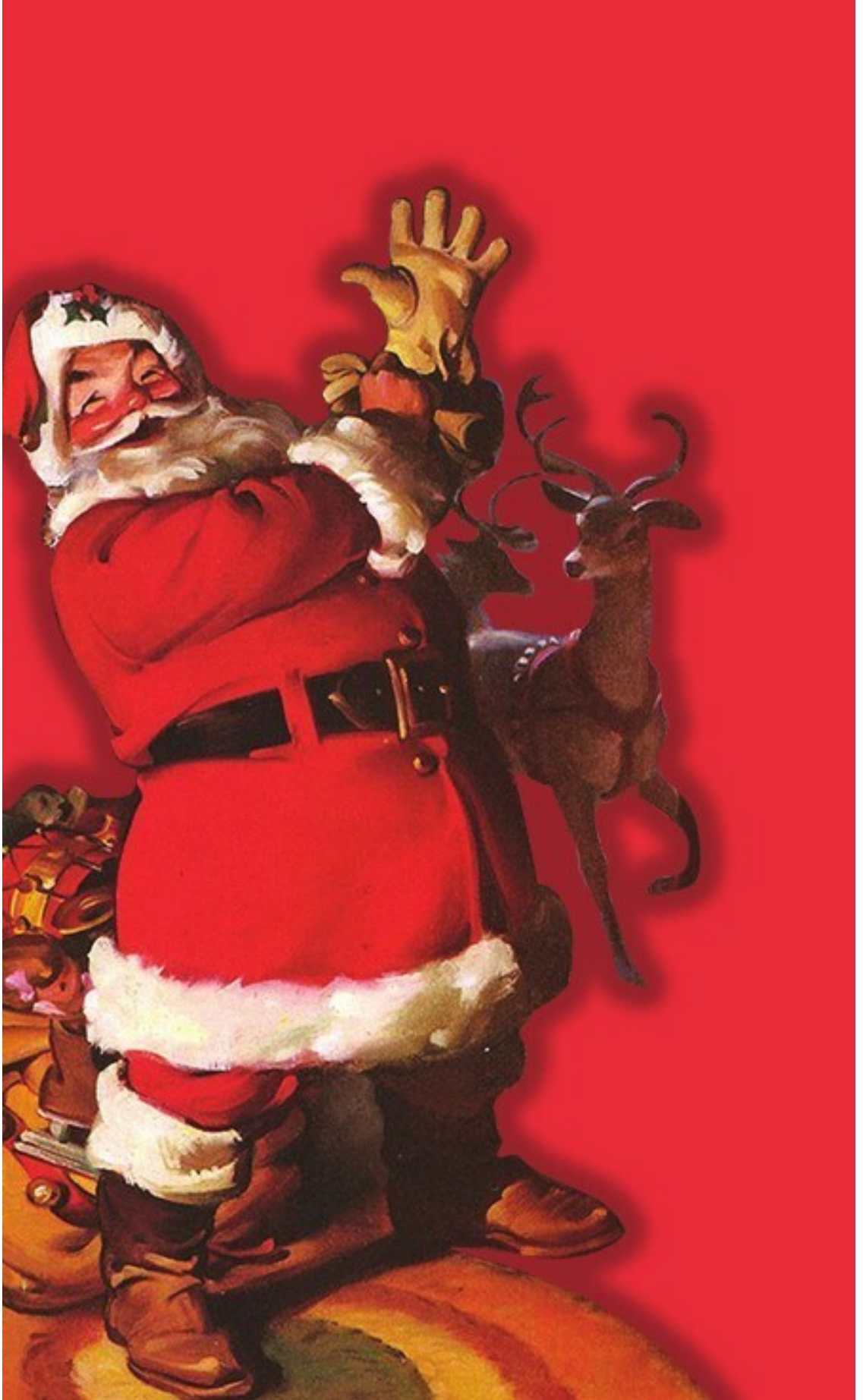
Yaşamı boyunca başka birçok mucizeyi gerçekleştiren Nikolaos, Myra halkını kıtlıktan kurtarmış, Akdenizli gemicileri fırtınalardan korumuş, böylece “Dümenini Aziz Nikolaos tutsun,” dileği gelenek olmuştur. İmparator Konstantin’e karşı komplo kurmakla iftiraya uğrayan üç generali, imparatorun rüyasına girerek idamdan kurtarması da onun en yaygın bilinen mucizelerinden biridir. Bu mucizelerinden dolayı çocukların ve denizcilerin koruyucu azizi olarak kabul görmüştür. Yunanistan ve Rusya’da en yüksek azizlik mertebesine ulaşmıştır. Mezarının bulunduğu Myra kenti ise bir Ortodoks hac merkezi haline gelmiştir.

Tahmini olarak 6 Aralık 343’te vefat ettiğinde naaşı piskoposluk yaptığı Myra’da bugün Noel Baba Kilisesi olarak bilinen yerde mermer bir lahdin içine konmuştur. Bugün bu kilisenin bulunduğu yerdeki Myra Antik Kenti’nin görkemli ve ilgi çekici kaya mezarları ona eşlik eder. Vefatından sonra ünü azalmamış hatta artmıştır. Doğu Roma imparatorlarından II. Theodosius döneminde (MS 408-450) yaşadığı Myra kenti dini ve idari bakımından Likya’nın metropolitliği yani başkenti olmuştur. MS 529 yılında İmparator I. Iustinianus döneminde meydana gelen depremde yıkılan St. Nikolaos Kilisesi’nin yerine yenisi inşa edilmiştir. MS VI. yüzyılda Rosallia gününde din adamlarını bir araya getiren Synod, Myra’da toplanmıştır. Aziz Nikolaos Kilisesi de asıl popülerliğini bundan sonra kazanır ve o günden sonra da hac merkezi olarak ziyaret edilmeye devam eder.¹⁵

IX. Konstantinos Monomakhos ve eşi Zoe tarafından 1042 yılında bu kiliseye bağışta bulunulmuştur. Hacıların, din adamlarının ve dindar kimselerin ziyareti zaman içerisinde artmış, ünü doğduğu Anadolu topraklarının dışına, Avrupa’ya, Rusya’ya hatta İskandinav ülkelerine kadar ulaşmıştır. Dünyanın birçok ülkesindeki kiliselerde ikona ve fresklerde tasvir edilmiş, adına dünyada iki binden fazla kilise yapılmış ve mucizeleri dilden dile dolaşır olmuştur. Fakat bu ününün bir kötü etkisi olacak ve 1087 yılında Barili İtalyan korsanlar onun kemiklerini lahdinden çalarak memleketlerine kaçıracaklardır. Orada Aziz Nikolaos adına inşa edilmiş bazilikaya (Basilica Di San Nicola) götürmüşlerdir. Bugün Bari’de yapılan ve Ortodokslar tarafından kutsal sayılan ikonalar tüm dünyaya satılmaktadır.

Aziz Nikolaos Kilisesi’nin bulunduğu bölge daha sonra Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan döneminde (1155-1192) Türklerin kontrolüne geçmesine rağmen Myra kentindeki dini işleyiş devam etmiştir. Bunda Türklerin ele geçirdikleri topraklardaki insanların kültür, dil ve dinlerine karşı gösterdikleri saygılı yönetim anlayışı etkin olmuştur. Hatta Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan, kilisenin onarımı için bağışta bulunmuştur. Manastır ve kiliseye bağışta bulunan son kişi ise Rus Çarı I. Nikolay’ dır (1825-1853).

¹⁵ Nevzat Çevik, Lykia Kitabı, s. 360

Günümüzde her yıl 25 Aralık'ta İsa'nın doğumunun Hristiyanlar tarafından kutlandığı Noel zamanlarında ortaya çıkan Noel Baba imajının öyküsü ise oldukça ilginçtir. Her şey 1929 yılında tüm Amerika'yı altüst eden, binlerce şirketin iflas etmesine sebep olan ekonomik krizle başladı. Krizden etkilenen şirketler arasında bugün tüm dünya tarafından tanınan ve içeceklerinin saniyede sekiz bin adet tüketildiği hesaplanan Coca-Cola da vardı. Pazarlama ve satış konusunda başarılı bu şirket krizden korunmak için çareyi reklamlarda buldu. Bu reklam öyle etkili olmalıydı ki insanların psikolojik olarak depresif olduğu bu dönemde hem yüzlerini güldürebilmeli hem de onlara umut vermeliydi. Aranan çare ise 1931 yılında İsveçli çizir Haddon Sundblom'dan geldi. İskandinavya'dan gelen bu çizir Almanya doğumlu olan Amerikalı karikatürist Thomas Nast'ın 1881 tarihli Noel Baba çizimini kendi toprakları olan İskandinavya mitolojisindeki Tanrı Odin'in mitosuyla birleştirir. İskandinav mitolojisine göre Odin, uçan atı Sleipnir ile avlanmaya gittiğinde, çocuklar Sleipnir için çizmelerinin içine havuç ve saman koyup şöminenin yanına asarlardı. Odin'in bu iyilik karşılığında çocuklara hediye ve şekerlemeler getirdiğine inanılırdı. Sundblom buradaki atı İskandinavya'da bulunan Ren geyikleri ile değiştirmiş ve Coca-Cola'nın renkleri olan kırmızı-beyaz renkli kıyafetler giydirmiştir. Şişman, beyaz sakallı, uçları beyaz kürklü kırmızı bir kıyafet giyen, siyah kemerli, siyah çizmeli, kırmızı şapkalı bu yeni Noel Baba'nın insanlara neşe ve umut veren gülümsemesiyle artık imaj tamamlanmıştır. Coca-Cola bu başarılı reklamını başta sinemalar olmak üzere her yerde yayınladı. Reklam tahmin edilenden daha başarılı oldu çünkü reklamlarda çocukları kullanması yasak olduğu için bu portföye dilediği gibi ulaşamıyordu. Coca-Cola Company reklamlarda çocukları doğrudan resmetmeden ürününü çocuklara satmanın başka yolunu bulmuştu; Noel Baba.

Amazonlar

Bugün dünyada kadın haklarını (haklı olarak) savunma ve kadın-erkek eşitliğini insanlara öğretme gayreti içinde olan kadınlarımız, feminist olarak adlandırılmaktadır. Oysa Anadolu'da üstelik günümüzden binlerce yıl önce anaerkil bir toplum yaşam sürmekteydi. Doğan çocuklar günümüzde babalarının adlarıyla çağrılırken, anaerkil toplumda annelerinin adlarıyla çağrılırlardı. Anadolu'daki en büyük inanç ve tapınma Ana Tanrıça Kybele'ye yönelik olmuştur. Ana Tanrıça'dan başka bir bölümde bahsedeceğim fakat bu bölümde, Anadolu'da yaşamış, dünyanın ilk feministleri sayılabilecek savaşçı kadınlardan, Amazonlardan bahsedeceğiz.

Amazonlar; yaklaşık dört bin yıl önce Anadolu'nun kuzeyindeki hırçın denizin adını taşıyan bölgede, adına Helenistik ve Roma dönemlerinde Pontus denilen, bugün Sakarya'nın doğusundan Gürcistan sınırına kadar olan Karadeniz Bölgesi'nde, güzel ve güçlü kadınlarıyla meşhur, eski adıyla Amisos olarak bilinen Samsun'un Terme Çayı (Thermedon) kıyısında kurmuş oldukları Terme (Themiskyra) kentinde yaşamaktalardı.

İlk önce Amazon sözcüğünü inceleyelim. Bu sözcüğün Anadolu'da pek eskiden kullanılmış bir dile ait olduğu söylenir. Bazı bilginler de oklarının yaylarını daha iyi çekebilmeleri için, kadınların çocukken sağ memelerini kestiklerini ve bundan dolayı kendilerine “memesiz” demek olan Amazon adı verildiğini ileri sürerler. Ama gerek kabartma taş, gerek resim olarak Amazonları temsil eden binlerce sanat eserinin hiçbirinde Amazonlar tek memeli olarak gösterilmemiştir. Bazen sağ memeleri örtülüdür. Ancak örtünün altında mükemmel bir memenin sipsivri kabarmakta olduğu besbellidir. Başka bilginlere göre ise Amazon'un “A”sı, şiddet ve kuvvet anlamına gelir. “Mazon” da meme demektir. Bundan ötürü bu sözcük, memesiz değil, fakat erkekçe savaştıkları için geniş ve güçlü kuvvetli göğüslü ve memeli demektir. Daha başkalarına göre “A”, Türkçedeki “maz” eki gibi olumsuzluk takısıdır. “Mazo” da “dokunmak” demektir. Bunlara göre Amazon, kendilerine erkek tarafından dokunulmaz olan kadın demektir.¹⁶

Amazonlar tablosu, Landesmuseum, Oldenburg Almanya

¹⁶ Halikarnas Balıkcısı, Anadolu Efsaneleri, s. 22

Amazon Kraliçesi Friz Heykeli

Amazonlar, anaerkil bir toplumda yaşadıkları için doğurganlığı ve bereketi simgeleyen Ana Tanrıça Kybele'ye tapınırlardı. Sonraları Yunan mitolojisinde Kybele'nin özdeşi olan yine bereketi ve doğurganlığı simgeleyen bir ana tanrıça olan Artemis'e tapınırlar. Yaşadıkları toplumda erkekleri ile eşit şartlarda yaşayan, onlarla hayatı paylaşan, beraber at binip savaşan, söz sahibi olan kadınlardı. Fakat Anadolu'ya Kafkaslardan göçen bu toplum, zamanla Anadolu halkları ile kaynaşmış ve bunun sonucu olarak bir kültürlenme meydana gelmiştir. Amazon kadınlarının, Anadolu'da yaşayan halklardan olan Yunanlardan, eşlerinin Yunan dininin baş tanrısı Zeus'u öğrenerek kibirlenmesinden ve onlara üstünlük gayesine girmesinden sonra bu duruma öfkelenedikleri ve onlardan ayrı yaşamaya başladıkları düşünülür.

Amazon Kadını Mozaïği

Yılda sadece bir kez, kendilerine yakın bir kabiledaki erkeklerle bir araya gelirler. Bunun amacı topluluklarının devamı için yeni doğacak çocuklara ihtiyaçları olmasıdır. Doğan çocuk erkek ise babasının olduğu yere bırakılır, kız ise aralarına alıp eğitirlerdi. Kısacası erkeklere düşmanlık beslememiş, sadece erkeksiz bir yaşamı tercih etmişlerdir. Amazonların lideri bir kraliçedir, fakat kraliçe de sadece savaşlarda onlara komutanlık etmek dışında tüm haklar bakımından diğer tüm kadınlarla eşit olmuştur. İlk Amazon kraliçesi olarak “Hippolyte” adı bilinir. Tabii ondan başka adı efsanelere karışmış ve ünlenmiş başka Amazon kadınları da vardır. Bunlardan en meşhurları; Truva Savaşı'na katılmış Amazonların Kraliçesi olan ve Yunanlı ünlü kahraman Akhilleus (Aşil) tarafından öldürülmüş Penthesilea, Gorgoları yenen Myrina, Herakles tarafından öldürülen Asteria, İskender zamanında yaşamış Amazon kraliçesi Thalestris sayılabilir. Ayrıca Sinop (Sinope) ve İzmir (Smyrna) şehirlerini kuranların ve ismini verenlerin Amazon kraliçeleri olduğu söylenir.

Savaşlarda Amazonlar çoğu kez süvari olarak labris denilen, iki yanı keser, kısa savaş baltalarından başka ok, yay, kargı ve mızrak kullanırlardı. Piyade olarak savaştıkları da olurdu.¹⁷

Amazonlar çılgınca naralar atarak at üzerinde savaşırlarken adı labris olan çift ağızlı bir balta kullanırlar. Bu baltanın sapının ucuna aralarında boşluk olmamasına özen göstererek bir ip sararlar. Baltanın ucunda birbirine sıkı sıkı sarılı olan bu ipin adı “faşi”dir. Günümüzde birbirine sıkı bir şekilde bağlı olan aşırı milliyetçiliğe “faşizm” denir. İşte faşizm kelimesinin etimolojik kökeni bu Amazon baltasının sapına dayanır.¹⁸

Tarih bilimciler Amazon kadınların atalarının Sarmatyalı kadın savaşçılar olduğunu düşünmektedir. Sarmatlar, anaerkil bir toplum olan ve kadınlarıyla birlikte at binen, savaşan bir halktır. Orta Asya'da doğan ve Türklerin atalarından olan bu halk zamanla Güney Rusya'ya, Kafkaslara oradan Anadolu'nun kuzeyindeki Karadeniz Bölgesi'ne gelmiştir.

Amazon kadınları bugüne kadar pek çok ünlü tabloya, heykele, filme, tiyatro oyunlarına, kitaplara ve TV dizilerine konu oldu.

MÖ V. yüzyılda bir Amazon heykeli yapılması için Efes'te yarışma açılmış. Bu Amazon kadını heykellerinden bazıları günümüze kadar ulaşmıştır. En meşhurları Roma Capitoline Müzesi'nde yer alan “Yaralı Amazon” heykeli ve Vatikan'daki “Amazone Mattei” heykelleridir. Ayrıca Rubens'in ünlü “Amazon Savaşçısı” tablosu da en tanınmış eserlerden birisidir.

İspanyol kâşif Francisco de Orellana, 1542 yılında Güney Amerika'ya yaptığı seferler sırasında nehir kenarında yaşayan uzun saçlı yerlilerin saldırısına uğradıktan sonra bu olayı notlarında “kadın savaşçıların saldırısı” olarak tanımladığı için bu nehre “Amazon Nehri” adı verilmiştir.

Asi, savaşçı, tutkulu, becerikli, özgüvenli ve seksi ifadeleri ile ünlenen bu kadınların sadece efsanelerden ibaret oldukları düşünülüyordu. Ancak bu efsane olarak görülen görüşün yanlış olduğunu ve Amazonların gerçekte yaşamış olduklarını kanıtlayabilecek ilk ciddi çalışma Dr. Jeanine Davis Kimball tarafından yapılmıştır. Dr. Kimball “Amazon Kadınları” olarak bilinen teorisini içeren araştırma çalışmalarını “*Savaşçı Kadınlar Amazonlar*” isimli bir kitapta yayınlamıştır.

¹⁷ Halikarnas Balıkcısı, Anadolu Efsaneleri, s. 23

¹⁸ Ali Canip Olgunlu, Yedi Tepe Anadolu, s. 82

Amazon Heykeli, Terme

1994 yılında arkeolojik kazı çalışmaları yapmak üzere, o vakitler Rusya sınırlarında bugün ise Kırgızistan'ın sınırları içerisinde olan Pokrovka köyüne giden Amerikalı arkeolog Dr. J.D. Kimball, bölgede gömülü pek çok mezar buluntusunu ortaya çıkarmıştır. Ekibiyle beraber bu mezarları incelediklerinde içerisindeki iskeletlerin çoğunun kadınlara ait olduğunu ve bu kadınların silahları ve eşyalarıyla beraber gömüldüklerini keşfetmiştir. Ayrıca mezarların bir kısmı eski şaman ve göçebe Türk geleneklerinde kutsal kabul edilen ve “Kurgan” olarak bilinen dini önderlere aittir. Bilimsel

incelemeler neticesinde, Kurganların içindeki iskeletlerin tam da Amazon kadınlarının yaşadığı varsayılan döneme ait olan ve silahlarıyla birlikte gömülen savaşçı kadınlar olması, Dr. Kimball'ın aklına iki soruyu getirmiştir. Bunlar: “Amazon kadınlarına ait mezarlar olabilir mi?” ve “Bugün yörede yaşayan kadınlar onların soyundan mı gelmektedir?”

Bölgede uzun süre incelemelerde ve gözlemlerde bulunmuş olan Dr. Kimball, Kazak ve Kırgız diyarlarında yaşayan göçebe Türk toplumlarında hâlâ sürmekte olan kadın erkek eşitliğine dayanan yaşam tarzını, eşitlikçi iş bölümünü, kadınlara toplumda verilen değer ve saygınlığı, at binmede olan ustalıklarını, hatta toplumların bazılarında kadın önderlerin bulunduğunu gözlemlemiştir. Ayrıca mezarlarda bulduğu DNA örnekleri ile yörede yaşayanların DNA örneklerini karşılaştırdığında ortaya büyük oranda benzerlik çıkmasını, aynı soydan geldiklerinin kanıtı olarak kabul etmiştir.

Toplumun önemli bir parçası ve bireyi olarak kadınlar; doğurgan, savaşçı ve anaçtır. Orta Asya Türk toplumlarından kalan bu miras aslında günümüzde Türk kadınlarında varlığını genetik olarak sürdürmektedir.

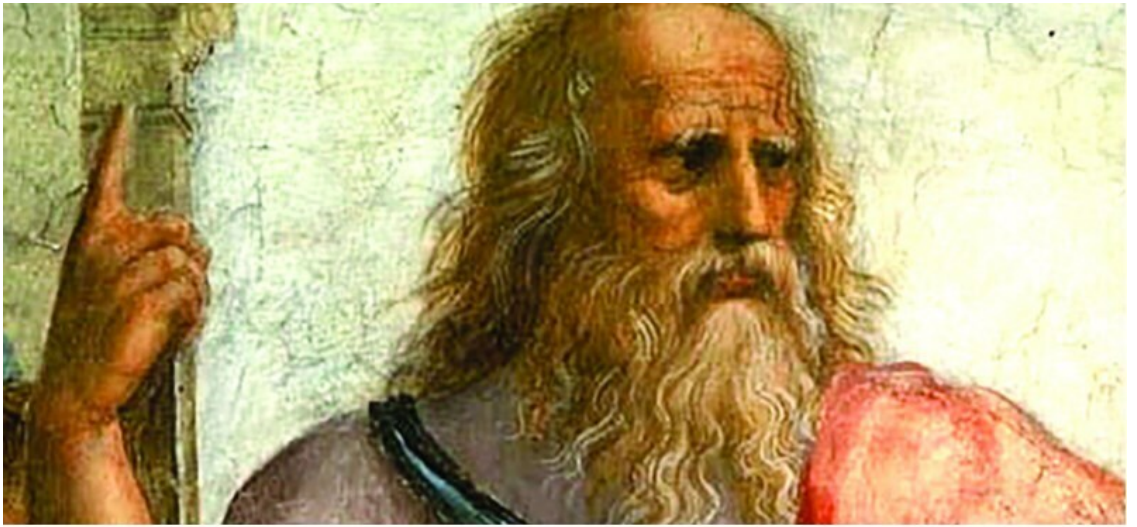
Amazonların bir vakitler yaşadığı Karadeniz kıyılarında günümüzde yaşayan kadınlarımızda esasen hâlâ Amazon ruhu görülebilmektedir. Anaç, özgüvenli, cesur ve güçlü kimliğiyle Karadeniz kadınları, bugünün Amazonları olmaya devam etmektedirler.

Samsun ilimiz için Amazon kadınları önem verilen değerlerden biridir. Bu sebeple Samsun Büyükşehir Belediyesi ile On Dokuz Mayıs Üniversitesi'nin ortak çalışma yürüttüğü proje ile 2010 yılında Batı Park alanında adına “Amazon Adası” denilen yere bir “Amazon Köyü” kurulmuştur. Amazon Köyü içerisinde, balmumundan yapılmış ve Amazon kadınlarının yaşamlarından sahnelerin tasvir edildiği birçok heykel bulunmaktadır. Amazon Adası, Amisos Tepesi yamaçlarında 50 bin metrekarelik bir alanda kurulmuştur. Ada, sizi girişte dev bir amazon heykeli ve bu heykelin iki yanında bulunan iki adet devasa Anadolu aslanı heykeliyle karşılar. Amazon kadınlarını unutturmak istemeyen Samsun, Terme ilçesinde her yıl yaz aylarında sadece kadınların katıldığı ve at binip ok attığı “Uluslararası Amazon Çevre ve Kültür Festivali” düzenlenmektedir. Yolunuz düşerse Amazon ruhunu hissetmeden bu güzel şehirden geçmeyin.

Hesiodos ve Tanrıların Doğuşu

Hesiodos, Yunan ilk çağının Homeros'tan sonra en büyük ozanı olarak kabul edilir. Didaktik şiirin ilk örneklerinden kabul edilen iki önemli eseri günümüzde halen basılmakta ve okunmaktadır. *Er Gai Kai Hemera* (İşler ve Günler) adlı eserinde; çalışma, hak, hukuk, adalet, erdem, düzen, doğruluk gibi kavramlara değinerek ve bu konularda öğütler vererek çiftçilik, denizcilik, ticaret konularında bilgiler verir. Yunan Arkaik Çağı'ndaki günlük yaşam hakkında kaynaklık etmesi bakımından da önemlidir bu eser. Yaşadığı çağa ışık tutmuş, böylece tarihçilere edinilmesi zor bilgileri sunmuştur. Bir diğer eseri olan *Theogonia*'da (Tanrıların Doğuşu) ise Yunan tanrılarının ortaya çıkışını, Zeus'un başa geçişini ve yetki paylaşımı yapışını, tanrıların soylarını anlatır ve öncesinde Homeros'un eserlerinde anlatılan son derece kalabalık ve karmaşık görünen Yunan tanrıları dünyasını daha düzenli ve kurgusal anlatmaya çalışmıştır. Bu sayede Yunan tanrılarının kozmolojik kökeni, varoluşları ve vazifeleri hakkında bugün bile bir başvuru kaynağı olarak kabul edilen, daha anlaşılabilir ve Yunan inanışını bir anlamda standartlaştırmış bir eser olmuştur. Hesiodos'un yaşamı hakkında bilgi edinebileceğimiz tek kaynak yine onun eseridir (İşler ve Günler). Eserinin bazı bölümlerinde kendine ve hayatına dair kesitler sunmuştur. *İşler ve Günler* adlı eserinde kardeşi Perses'e tarım işleri ve denizcilik hakkında öğütlerde bulunurken şöyle der:

“Babamız gibi yap sen de, koca budala Perses,
O da bir gün daha güzel yaşama umuduyla
Aştı engin denizleri bırakıp ardında
Aiolya'nın Kyme kentini,
Geldi buralara kara gemisiyle.
Bolluktan, zenginlikten, rahattan değil,
Kör olası yoksulluktan kaçıyordu,
O Zeus'un insanlara reva gördüğü yoksulluktan.
Geldi Heliko'nun eteğinde
Bu lanetli Askra'ya yerleşti,
Bu kışı sert, yazı çekilmez, tatsız kasabaya.”

Yukarıdaki kesitten anlayacağımız üzere baba yurdu Aiolya'nın Kyme kentidir. Gemisi ile yük taşıyan babası geçinemediği için Askra'ya göç etmek zorunda kalmış. Böylece Hesiodos, kendi ağzından bize Anadolu'lu olduğu söyler. Bahsettiği Aiolya, Batı Anadolu'nun Ege kıyısındaki bir

bölgenin adıdır. Kyme kenti ise; İzmir'in Aliğa ilçesi yakınlarında bulunan, bugün Nemrut Limanı olarak adlandırılan, deniz kıyısında bir koydaki antik kenttir. Bu koyun eski adı Namura'dır. Babasının ekonomik sorunlardan dolayı göç ettiğini söylediği Askra ise, Antik Yunanistan'da Korint Körfezi'nin kuzeydoğusunda yer alan bir bölge olan Doeotia'daki kentin adıdır. Bugün bu antik kentin bulunduğu yerde yaşayanların övünç kaynağı, ünlü Hesiodos'un buralı olmasıdır. Birtakım batılı tarihçiler tarafından kasıtlı olarak çarpıtıldığını düşündüğümüz bu bilgiyi bizzat Hesiodos'un kendisi yalanlamaktadır zaten. Bu orijinden saptırmaların amacı; Anadolu'nun sahip olduğu kültürel zenginlik, çeşitlilik ve tarihsel önemi Batı'ya mal etme çabasıdır. Böylelikle tüm dünya tarafından imajı ve önemi daha çok artması gereken Anadolu yerine, dikkat ve ilgi Batı'ya yönlendirilmek istenmiştir. Nitekim birçok ilke ev sahipliği yapan ve tarihe damga vurmuş önemli şahsiyetlerin doğduğu yerler, herkes tarafından çok daha saygı duyulan topraklar olacaktır. Hesiodos'un doğduğu ve atalarının yaşadığı kent Batı Anadolu'nun Ege kıyılarıdır. Kendi ağzından bunu söylememiş olsa dahi eserlerinin dilinden onun Aiolya kaynaklı olduğu zaten anlaşılacaktır.

MÖ VIII. yüzyılda yaşamış bu ünlü ozanın eserleri dikkatle incelendiğinde, yaşadığı dönemin sosyoekonomik durumu hakkında bilgi edinmek mümkündür. Nüfusun artmaya başlaması, ticaretteki hızlı artış, yeni kolonilerin kurulması, kıymetlenen arazilere sahip olunmasındaki güçlük ve bunun sonucu olarak rekabetin artması beraberinde adaletsizlikleri de getirir. Hesiodos, *İşler ve Günler* adlı eserinde böyle bir dönemde namusu ile ekmeğini kazanan bir çiftçinin hayatını idealize etmiştir. Amerikalı ekonomist, filozof, tarihçi Murray Newton Rothbard, Hesiodos'un *İşler ve Günler* eserinde verdiği bilgiler sebebiyle onun ilk ekonomi ve iktisat tarihçisi olarak kabul edilebileceğini söyler.

Eserinde dike (adalet) konusunu işler ve adaletin insan yaşamındaki hukuki ve ahlaki sonuçlarına dikkat çeker. Kendisi de kardeşi Perses tarafından haksızlığa uğramıştır. Babasından miras kalan topraklardan adaletsiz biçimde kendi hakkı olandan fazlasını isteyen kardeşini kısa yoldan zenginleşmeye çalışan bir açgözlü olmakla suçlar.

İşler ve Günler eserinde kendi yaşamına ve yaşadığı çağdaki gözlemlerine dayanarak adaletsizliğe ve haksızlığa karşı öğütlerini okuruz. Hesiodos'a göre insan ırkı bir öncekinden daha yozlaşmış beş ırka ayrılır. Bunları şöyle sıralamıştır: Altın, Gümüş, Bronz, Kahramanlar ve Demir çağları. Ona göre insanlık, başta adil ve hakkaniyetli iken çağlar geçtikçe yozlaşmış ve ahlaki değerlerini yitirmeye başlamıştır. Kendisinin de haksızlıkların olduğu bir çağda yaşadığını düşünür ve gelecekte insanlığın adalete ve ahlaka değer vermediği çağda kaçınılmaz olarak kendi sonunu getireceğini böylelikle yok olacağını öngörür. Böyle bir sondan kaçınmanın tek yolunun güçlünün güçsüzü ezip hükmetmemesi, adil ve hakkaniyetli olunması yoluyla mümkün olabileceğini öğütler.

Homeros ile Hesiodos arasındaki belki de en büyük fark eserlerinde temsil ettikleri sınıflardır. Homeros, destanlarında kralları, kahramanları, onların yaşadıkları görkemli sarayları yüceltip konu edinirken; Hesiodos çoban, çiftçi, küçük toprak sahibi insanların yaşantısı ile avam olarak görülen ve önemsenmeyen başka bir sınıfın temsilcisidir. Belki de bu yüzden Hesiodos, Homeros'un gölgesinde kalmıştır.

“Şimdi krallara bir sözüm var,
Ne kadar söz bilir kişiler olsa da krallar:
Atmacanın biri alaca boyunlu bülbüle demiş,
Ama ne zaman demiş, göklerde bulutlar arasında
Bülbülü sıkarken yaman pençelerinde,
Zavallılık inerken keskin turnaklar gövdesinde,
Şöyle demiş atmaca bizimkine bütün hışmı ile:
Ne bağıryorsun be, pis ufaklık?
Senden daha güçlü birinin elindesin.
Ne kadar güzel türkü söylersen söyle,
Seni ben götüreceğim istediğim yere,
Orada ya yiyeceğim seni ktır ktır
Ya da dilersem koyuvereceğim seni.”

Dizelerinde güçlü olanın her zaman haklı olmadığını, haklı olanın ise bazen çaresiz kaldığını anlatır bizlere.

Hesiodos, insani değerleri ön plana çıkararak yaşadığı dönemin toplumuna ahlaki bir pusula olmuş, adalet anlayışı ile medeni toplumun şekillenmesine katkıda bulunmuş ve kendinden sonraki nesillere ilham kaynağı olmuştur. Öğütleri çeşitlidir. Yine *İşler ve Günler* eserinde çalışmanın faziletini şöyle dile getirir:

“Çalış ki açlık bulunduğun yerden kaçsın ...
Tanrılar da insanlar da kızar o kimseye ki
Hiçbir işe yaramadan yaşar,
Bal yapmaz yaban arılarına benzer,
İşten kaçıp başka arıların balını yer.”

Bir diğer önemli eseri *Theogonia*'da (Tanrıların Doğuşu), Olympos tanrıları arasındaki Prometheus vasıtası ile öğütler verir insanlara. Zeus'un haksızlıklarına dayanamayan ve ona başkaldıran Prometheus ile adaletsizliğe karşı direnişi anlatır.

“Zeus baba tahtına oturur oturmaz
Başladı her tanrıya şeref payı vermeye,
Devletinin katlarını önem sırasına koymaya.
Bu arada zavallı ölümlüleri düşünmek
Aklının ucundan bile geçmedi,
Tersine, soylarını ortadan kaldırmak,
Bambaşka yeni bir soy yaratmak istiyordu.
Bu tasarıya kimse karşı çıkmadı benden başka,
Bir tek ben göze alabildim bunu
Ve kurtardım insanları, önledim
Hades'in karanlıklarında yok olup gitmelerini.”

Fakat hakkın ve adaletin savunuculuğunu yapmak için ateşi Olympos'tan çalıp insanlara hediye etmesini cezasız bırakmaz Zeus. Dağa zincirleyip kartala yem eder Prometheus'u. Sürekli tekrarlanan böylesi bir ıstıraba mahkûm eder. Aslında ateş, uygarlığı sembolize eder. İnsanın ancak haksızlıklara başkaldırıp bilinçlenmesi ile uygarlığa erişebileceğini anlatır bu mitos bize.

“Evet, ben, kara bahtlı ben başımı bu dertlere soktum
İnsanlara iyilik edeyim derken.
Bir gün bir narthex kamışı içinde
Çaldım götürdüm insanlara ateşin tohumunu.
Bu tohum bütün sanatların anahtarı oldu,
Bütün yolları açtı insanlara.”

Ateş, Yunanca “narthex” denilen bir kamışın içinde hediye edilmiş insanoğluna. Dionysos adına düzenlenen oyunlarda ve festivallerde Bakkha'ların (din görevlileri) ellerinde tanrısal coşku ile salladıkları bu kamış bugün Anadolu ve Ege kıyılarında çeşitli isimlerle bilinir. Bu kamışa sadece antik çağlardan kalma kentlerin bulunduğu yerlerde rastlanır. Bugün bir narthex görürseniz, bilin ki çevresinde arkeolojik bir kalıntı mutlaka vardır.

Hesiodos, ekmeğini topraktan çıkarma çabası veren Batı Anadolu'dan, göçmen bir ailenin çocuğudur. Ailesi göç etmek zorunda kalmış olsa bile atalarının topraklarındaki değerleri yaşatmayı

bilmiştir içinde. Bugün Anadolu'da hâlâ köklü bir gelenek olan komşuluk ilişkilerine de önem vermiştir.

“Komşunun kötüsü beladır, iyisi bir hazine

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.